

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
кафедра психології**

Психологічні особливості взаємодії чоловіків і жінок у сім'ї

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу, 403 групи

Кухаришена Тетяна Романівна

Керівник:

кандидат психологічних наук та доцент

кафедри психології

Доскач Світлана Сильвестрівна

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2024 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Іщенко Г.П.

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну роботу студентки

Кухаришеної Тетяни Романівни

Тема: «Психологічні особливості взаємодії чоловіків і жінок у сім'ї»

Спеціальність 053 «Психологія»

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

м. Чернівці, 2024 рік

У роботі проаналізовано особливості впливу взаємодії подружжя на їхню задоволеність шлюбом; розглянуто поняття про шлюб та сім'ю у поглядах вчених-психологів; висвітлено психологічну характеристику взаємодії подружжя у шлюбі; розкрито чинники та фактори впливу на психологічний клімат у сім'ї; описано методики дослідження, які дозволили дослідити особливості уявлення подружжя про шлюб та сім'ю, особливості їх взаємодії; здійснено аналіз результатів дослідження; вироблено рекомендації щодо гармонізації міжособистісних взаємин подружжя у шлюбі.

Ключові слова: сім'я, шлюб, сімейні стосунки, подружжя, чоловік, дружина, психологічний клімат.

Керівник: Доскач Світлана Сильвестрівна

ABSTRACT

For the student's qualifying work

Kukharyshena Tetiana Romanovna

Topic: "Psychological features of interaction between men and women in the family"

Specialty 053 "Psychology"

Chernivtsi National University named after Y. Fedkovich

Chernivtsi 2024

The work analyzes the peculiarities of the influence of the interaction of spouses on their satisfaction with marriage; the concepts of marriage and family in the views of psychologists are considered; the psychological features of the interaction of spouses in marriage are highlighted; the factors and factors affecting

the psychological climate in the family are revealed; research methods are described, which made it possible to investigate the peculiarities of spouses' perception of marriage and family, the peculiarities of their interaction; an analysis of the research results was carried out; recommendations on the harmonization of interpersonal relations of spouses in marriage have been developed.

Key words: family, marriage, family relations, spouse, husband, wife, psychological climate.

Head: Doskach Svitlana Sylvestrivna

ДОДАТОК 10

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Т.Р. Кухаришена

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СІМЕЙНО-ШЛЮБНИХ СТОСУНКІВ	
1.1. Поняття про шлюб та сім'ю у поглядах вчених-психологів.....	9
1.2. Психологічна характеристика взаємодії чоловіка та жінки у шлюбі.....	14
1.3. Чинники та фактори впливу на психологічний клімат у сім'ї.....	21
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ	
2.1. Опис методик дослідження.....	28
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	31
2.3. Рекомендації щодо гармонізації міжособистісних взаємин у шлюбі.....	45
Висновки до розділу 2.....	48
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сім'я як об'єкт вивчення в психологічній науці характеризується наявністю різноманітних підходів, різноплановістю вживаних понять, невизначеністю і надмірною широтою охоплення проблематики подружніх стосунків.

Психологія в нашій країні звернулася до дослідження сім'ї як малої групи порівняно недавно. На сьогодні активно вивчають особливості подружніх стосунків залежно від різних соціально-психологічних категорій, як-от освіта, етнічні особливості, стаж подружнього життя, матеріальне становище, гендерні характеристики та багато інших аспектів. Водночас дослідження особливостей взаємодії подружжя, особливостей спілкування, їхньої задоволеності шлюбом є однією з найскладніших і водночас найвагоміших проблем, які порушуються в психологічній науці та практиці.

Дослідження показують, що для гармонійного функціонування сім'ї недостатньо матеріального благополуччя і відповідного рівня освіти. Як один із найважливіших чинників стійкості подружніх стосунків виступає взаєморозуміння між подружжям, задоволеність їхнім подружжям, уміння розв'язувати розбіжності, що виникають, без утиску прав і потреб партнера.

Вивченню проблеми, пов'язаної з необхідністю узгодженості міжособистісної поведінки подружжя для успішного функціонування шлюбу та підвищення задоволеності шлюбом, присвячено багато психологічних досліджень.

Водночас багатоаспектність подружньої взаємодії, велика кількість чинників, що впливають на сім'ю, сприяють формуванню різних моделей взаємодії шлюбних партнерів. Ця обставина визначає суперечність, виявлену під час аналізу актуальності та сучасного стану вивчення порушеної проблеми.

Ця суперечність дала змогу сформулювати проблему дослідження, що полягає у виявленні моделей взаємодії подружжя залежно від рівня їхньої задоволеності шлюбом.

Різні аспекти, пов'язані з питанням правових підстав створення сім'ї, розглядаються у працях таких науковців у сфері цивільного та сімейного права, як: І.А. Бірюков, В.І. Борисова, С.Б. Булеца, В.А. Ватрас, Н.О. Давидова, Л.М. Дорошенко, В.С. Гопанчук, С.Д. Гринько, А.Б. Гриняк, А.С. Довгерт, І.В. Жилінкова, В.Ю. Євко, О.М. Калітенко, Л.В. Красицька, Б.К. Левківський, Л.В. Липець, Г.О. Лозова, М.В. Менджул, М.О Німак, Я.В. Новохатська, Л.А. Ольховик, К.П. Победоносцев, О.В. Розгон, З.В. Ромовська, О.І. Сафончик, Є.О. Харитонов, Д.І. Фолошня, С.І. Шимон, Ю.Ю. Черновалюк, О.О. Ульяненко, О.А. Явор та ін.

Серед іноземних науковців дослідженню окремих підстав створення сім'ї, зокрема інституту шлюбу, аналізу справ, що виникають із сімейних правовідносин, присвятили свої праці Ендре Ніжеловскі, Тібор Пап, Р. Франк, Катаріна Боле Волкі, Ніна Детлофф, Вернер Гепхар, Степан Медер, Тімеа Барцо та інші.

Об'єкт дослідження: задоволеність шлюбом.

Предмет дослідження: психологічні особливості взаємодії чоловіків і жінок у сім'ї.

Мета дослідження: дослідити вплив моделі взаємодії подружжя на їхню задоволеність шлюбом.

Гіпотеза дослідження: ми припускаємо, що на задоволення шлюбом впливають специфічні особливості взаємодії між подружжям.

Сформульовані мета та гіпотеза дослідження зумовили постановку **наступних завдань:**

- розкрити поняття про шлюб та сім'ю у поглядах вчених-психологів;
- здійснити психологічний аналіз взаємодії подружжя;
- визначити чинники та фактори впливу на психологічний клімат у сім'ї;
- провести емпіричне дослідження та узагальнити його результати;
- розробити рекомендації щодо гармонізації міжособистісних взаємин чоловіка та жінки у шлюбі.

Методи та методики дослідження:

1. Теоретичні методи (аналіз та узагальнення літературних джерел з проблеми дослідження).

2. Психодіагностичні методики: 1) опитувальник «Спілкування в сім'ї» (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман); 2) опитувальник «Розуміння, емоційне тяжіння, авторитетність» (О.М. Волкова, модифікація В.І. Слепкова); 3) методика «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях» (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман); 4) опитувальник задоволеності шлюбом (В.В. Столін, Г.П. Бутенко, Т.Л. Романова).

Порівняльний аналіз отриманих даних проведено із застосуванням непараметричного критерію U-Манна-Уїтні та коефіцієнтом кореляції Пірсона.

База дослідження. У дослідженні взяли участь 30 подружніх пар віком від 25 до 38 років. Стаж подружніх стосунків від 1 до 20 років.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел (51 найменувань). У роботі вміщено 4 таблиці та 4 діаграми. Загальний обсяг роботи викладено на 54 сторінки.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СІМЕЙНО-ШЛЮБНИХ СТОСУНКІВ

1.1. Поняття про шлюб та сім'ю у поглядах вчених-психологів.

Войтенко Т. В. вважає шлюб універсальним способом створення сім'ї, яка постійно збільшується. Шлюб виступає як особлива організація життєдіяльності людини, яка відповідає сутності природи людини і суспільства, поєднує економічне і статеве в єдине ціле. Репродуктивні функції в суспільстві виконує не лише біосоціальний союз одного чоловіка й однієї жінки, але й дуже складне утворення, яке охороняється державою і законом [3].

Федоренко Р. П. вважає, що у всі часи сім'я була консервативною групою, яка не поспішно реагувала на різноманітні впливи навколишнього середовища, а намагалася мислити цілісно і приймати виважені рішення з користю. Внутрішня організація сім'ї визначається згодою засновників – подружжя сприяти взаємній повазі в сімейних стосунках, піклуванні, нарешті –можливістю зберігати, продовжувати, створювати нові сімейні традиції, тобто мету спільного життя [20].

Ушакова І. визначає, що у психології сімейних відносин прийнято виділяти дошлюбний і дошлюбний періоди. Характеристика дошлюбного періоду включає все життя людини від народження до шлюбу. Період до шлюбу включає стосунки з подружжям до шлюбу. У дошлюбному періоді виділяють дошлюбне побачення і дошлюбне залицяння.

Статистика показує, що більшість знайомих людей знаходяться в середовищі, далекому від реальності, а молодих людей супроводжує «ефект ореолу», коли вони намагаються покращити свій зовнішній вигляд і свої думки про себе та життя.

Дошлюбні залицяння різноманітні не тільки за характером, але й за тривалістю. Згідно з дослідженнями, існує пряма залежність між знайомствами до шлюбу та успіхом і стабільністю подружніх відносин. За статистикою,

найбільш стабільні шлюби складаються, коли період знайомства до шлюбу становить від 1 до 3 років.

І занадто короткі, і занадто довгі періоди є небезпечними факторами для стабільності шлюбу. Короткий період до шлюбу не дає достатньої інформації та не сприяє достатньому знанню про подружжя. Тривалий час призводить до зниження сексуальної привабливості, зниження інтересу і новизни міжособистісних відносин. Залицання не є, строго кажучи, етапом життєвого циклу сім'ї. Але від успіху процесу залежить виживання сім'ї, адже кінцева мета – шлюб.

Для досягнення цієї мети молодь має виконати такі завдання:

1) Створити тісні стосунки. Спочатку акт досягнення інтимної близькості видається психологічно зрозумілим і близьким. Його дозвіл починається, як правило, в підлітковому віці, коли підліток послаблює емоційний зв'язок з сім'єю, створює близькі стосунки з однолітками. Дружба – спосіб вирішення цієї проблеми, адже це перше кохання підлітка.

2) Набуття шлюбних навичок. У сучасному суспільстві період залицання молодих людей дуже тривалий. Навчання залицання, як правило, починається в різних групах підлітків, поступово переходячи до взаємодії в парах.

Перші дні виконують багато важливих функцій: розвага, соціалізація, визначення ситуації та її корекція, задоволення сексуальних потреб, встановлення дружби, стосунків, вибір партнера, інтим. Якщо термін знайомства буде занадто довгим, то шанси на шлюб в результаті впадуть через формування та коригування певного способу життя.

3) Контроль статевих стосунків. Сексуальна поведінка в підлітковому або молодому віці має явно експериментальний характер. Це пов'язано як з цікавістю, так і з бажанням вивільнити секс. Питання нормальності своєї сексуальності, її рамок, моралі обов'язково викликає у молоді тривогу і стрес.

4) Визначення свого способу життя. Цей акт є одним з найскладніших для розуміння [19].

Столярчук О. А. визначає, що сім'я – це динамічна система, яка відображає зміни в суспільстві. Прогресивна динаміка сучасної сім'ї супроводжується низкою практичних проблем, на фоні яких виникає нагальна потреба у соціально-психологічному дослідженні шлюбу та сім'ї. Виявлення закономірностей їх розвитку сприятиме наданню кваліфікованої допомоги існуючим сім'ям, а також сприятиме процесу створення молоддю. Це завдання покликана вирішити сімейна психологія, яка є важливою частиною знань у науковому вивченні шлюбно-сімейних відносин.

Сімейні психологи вивчають подружні норми та переконання, підпорядкування та автономію, любов та ненависть, рольову взаємодію та інтимність, дитячо-батьківські стосунки та життєвий цикл сім'ї.

Сімейна реальність – це суб'єктивна концепція, створена і сконструйована окремими людьми. Сімейне життя організовується і змінюється людьми відповідно до реальної ситуації, а також того, як вони інтерпретують цю ситуацію.

Кожен член сім'ї зберігає певну автономію і водночас приєднується до різних людських об'єднань, соціальних груп, встановлює певні зв'язки з державними установами, сусідами та іншими спільнотами, представляючи потреби сім'ї чи власні погляди.

Соціальні норми та культурні моделі суспільства встановлюють певні ідеали того, якими повинні бути чоловік і дружина, батько і мати по відношенню до своїх дітей, дочка і син по відношенню до своїх батьків. З соціально-психологічної точки зору сім'я – це соціальна група, об'єднана набором особистих відносин з подружжям, батьками і дітьми, дітьми, батьками і батьками відповідно до правил і цінностей цього суспільства.

Сім'я – це мала соціальна група, найважливіша організація особистого життя, заснована на шлюбно-сімейних зв'язках, тобто між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми, братами і сестрами та іншими родичами, які живуть разом і встановлюють стосунки. Це складне соціальне утворення, кожен

член якого є як неповторною особистістю, індивідуальністю, так і цілим організмом – сімейною групою.

Універсальність шлюбу і сім'ї пов'язана з їх найкращою соціальною асоціацією. Їх шлюбно-сімейні відмінності полягають у емоційному та сімейному потенціалі, мистецтві бути разом. На стосунки в родині впливають зовнішні та внутрішні фактори. До зовнішніх чинників відносять сукупність матеріальних і духовних факторів (рівень економічного розвитку, політична стабільність, культурна спадщина тощо) суспільства. Внутрішніми факторами, що визначають успішність сімейної взаємодії, є індивідуально-психологічний шлюб або родинні зв'язки між її членами, найвищий рівень неформальності сімейних стосунків, тривалість життя члена сім'ї, емоційна значущість сімейних подій, життєва спільність, індивідуальні відмінності.

Шлюб – це повний соціально оформлений союз двох осіб з метою створення та збереження сімейних стосунків та характеристик шлюбних партнерів (психічні, поведінкові та соціально-психологічні особливості подружжя) [18].

Отже, вчені-психологи вивчають подружні взаємини дуже давно, соціальні норми суспільства встановлюють певні ідеали того, якими повинні бути чоловік та жінка. Шлюбно-сімейні відмінності полягають у емоційному та сімейному потенціалі, бути разом. Федоренко Р. П. вважав, що у всі часи сім'я була консервативною групою, яка майже не реагувала на впливи навколишнього середовища, а намагалась мислити цілісно і приймати рішення з користю.

Необхідність детального вивчення цієї теми визначається ще й тим, що задоволеність шлюбом тим, що задоволеність шлюбом взаємопов'язана з великою кількістю різних особистісних і соціальних характеристик. Аналіз проблеми задоволеності шлюбом сприяє кращому розумінню функціонування такої складної системи як сім'я.

Багато вчених переконані, що основним чинником стабільності сім'ї є задоволеність подружжя шлюбом, його ж вважають і показником

психологічного благополуччя внутрішньосімейних стосунків.

Сім'я є досить складною соціальною системою. Насамперед, через різноплановість її передусім через різноплановість її членів за багатьма параметрами. Це, в першу чергу, біологічні характеристики, а також соціальні та професійні приналежності. У зв'язку з цим, список чинників, що впливають на задоволеність подружжя шлюбом, досить великий і його досить важко кластеризувати за більш загальними параметрами.

Тим не проте, в деяких роботах наводяться найважливіші показники, що виявляються в більшості подружніх пар і впливають на задоволеність їхнім шлюбом.

1.2. Психологічна характеристика взаємодії чоловіка та жінки у шлюбі

У підсистемі шлюбу виділяють чотири основні подружні ролі – «статевий партнер», «товариш», «вихователь», «захисник», коли задовольняються відповідні потреби, сексуальні, сімейні, емоційні потреби в стосунках, відносини, турбота.

Згідно з іншою класифікацією, існують традиційні подружні ролі, ролі у стосунках і ролі партнера, засновані на відмінностях між стосунками між парами. Тому традиційні ролі включають народження та виховання дітей з боку дружини, створення домашнього затишку та ведення домашнього господарства, пристосування до залежності та терпіння обмежень у сфері діяльності. Очікується, що чоловік прийматиме серйозні рішення, підтримуватиме владу та контроль у сім'ї, забезпечуватиме економічну безпеку та захист сім'ї, а також емоційно хвалитиме те, як його дружина справляється із залежністю.

Соціальні ролі вимагають від подружжя надання моральної підтримки та сексуального задоволення один одному та іншим у приємних і неприємних стосунках.

Ролі партнерів вимагають від чоловіка та дружини економічного внеску в сім'ю в плані доходу, спільної відповідальності за дітей, участі в управлінні сім'єю та розподілу юридичних обов'язків.

Роль членів сім'ї і особливості міжособистісних стосунків, їх взаємини відображаються на емоційному рівні і відносно стабільному душевному стані (настрої) в сім'ї, тобто психологічному стані.

Психологічний стан сім'ї, у свою чергу, впливає на міжособистісні стосунки її членів, світогляд, самооцінку, самоконтроль як окремих осіб, а також на життєздатність і життєздатність сімейної групи в цілому.

З огляду на вищевикладене, були виділені сім'ї зі сприятливим і несприятливим психологічним кліматом.

Сім'ї з відповідним психологічним кліматом характеризуються

співпрацею, доброчесністю і, в той же час, високим інтересом подружжя один до одного, відповідальністю, почуттям безпеки та емоційного задоволення в сім'ї. Важливим показником сприятливого сімейного психологічного клімату є прагнення спільно вирішувати сімейні проблеми, одночасно з відкритістю сім'ї і бажанням проводити дозвілля в її широких соціальних зв'язках.

Шлюб – схвалена суспільством форма стосунків між різними статями, яка є основою створення сім'ї. В українській мові шлюбний союз визначається словом «шлюб», яке походить від старослов'янського «слюб», що означає «інтимний договір» («кохатися» означає домовитися).

Під стабільністю шлюбу та сім'ї ми розуміємо характеристики, які забезпечують задоволення перебуванням людини в цих соціальних інститутах, створюють умови для особистого щастя та особистісного розвитку кожного члена. Грунтуючись на мотивації шлюбу та сім'ї, вони розрізняють шлюб за любов'ю, жорстокий шлюб та зручний шлюб.

Мотивація вступу в шлюб включає чотири основні причини.

- інтимно-особистісні (намагання знайти бажаного партнера для кохання);
- морально-психологічний (бажання знайти духовно близького супутника життя);
- сімейно-батьківська (направлення щодо народження та виховання дітей);
- економічно-сімейний (правильно орієнтований на побут і ведення сім'ї).

Ієрархія цих факторів визначає критерії вибору партнерів. Важливою основою шлюбу є любов. У психології любов – це сильне і відносно стійке почуття суб'єкта, фізіологічно регульоване сексуальними потребами і бажанням бути повною мірою присутнім в житті іншого таким чином, щоб стимулювати значущі характеристики однієї людини в іншій. Для нього важливі однакові сила, напруга і відчуття стабільності.

Сучасна соціальна психологія виділяє в любові три основні частини: емоційну (симпатія, часто неусвідомлена, інстинктивний потяг до людини, причини якого ще до кінця не з'ясовані), раціональну (повага до людської

гідності, усвідомлення та визнання), характер (здатність). Не тільки відчути любов, але й правильно виразити власне щастя в діяльності, спрямованій на досягнення щастя іншої людини.

Разом з цим існує така формула любові: якщо мені добре те, що тобі добре, і якщо я хочу, щоб ти був кращим, і роблю для цього все, то я тебе люблю.

У сім'ях, де спостерігаються порушення в нормальному виконанні сімейних функцій (у так званих дисфункціональних сім'ях) і, відповідно, незадоволеність шлюбом, причини створення сім'ї були іншими, втечею з батьківського дому, почуття обов'язку, самотність, дотримання традицій (за ініціативою батьків), любов, честь, пошук матеріальних благ, помста колишньому коханому(-им).

Задоволеність шлюбом залежить від шлюбно-сімейної мотивації, яка багато в чому визначає стабільність. Факторами стабільності сім'ї визначено дієвість правових і моральних норм, стабільність соціальної системи, культурних і національних традицій, рівень життя в країні, очікування членів сім'ї, готовність до сім'ї. життя матеріально-соціальні умови проживання; шлюбно-сімейна мотивація конкретної сім'ї; рівень подружньої сумісності, відмінності в когнітивних стосунках подружжя, де виражаються їхні почуття (любов, відповідальність, почуття обов'язку тощо).

Тому основними чинниками, що формують стабільність шлюбу, є внутрішні, тобто психологічні. Перш за все, шлюбна сумісність як соціально-психологічний показник сімейних зв'язків.

Другий рівень подружньої сумісності – функціонально-рольова узгодженість, тобто узгодженість структури, розуміння, розподілу і прийняття сімейних і взаємних ролей.

Найвищим рівнем сумісності є ціннісно-орієнтаційна єдність, при якій оцінка подружжям сімейних цілей і цінностей збігається [4].

Консультуючи сімейні пари або партнерів, психологи часто стикаються з можливістю багатьох непорозумінь і конфліктів через незнання або незнання

відмінностей у психології чоловіків і жінок. І мова йде не лише про набуті соціокультурні установки, засновані на загальноприйнятих соціальних нормах і очікуваннях, а й про деякі психологічні (психофізіологічні) відмінності, які визначаються генетикою, нейробіологією, гормонами тощо.

Часто можна почути від партнера: «Він/вона мене не розуміє!», «Як він/вона може так робити/говорити/думати?!». Чоловіки та жінки очікують, що їхні партнери поведуться так само, як вони самі, або принаймні відповідно до їх власної логіки.

Одна з причин таких відмінностей дуже «проста»: чоловіки і жінки різні. Фахівці в області еволюційної психології тлумачать ці відмінності наступним чином.

Психологічні особливості сучасної людини є відгомонами механізмів виживання, які змушені були виробити ще далекі предки. І ці методи були різними для чоловіків і жінок.

Деякі вчені не погоджуються з таким біологічним описом поведінки людини – на їхню думку, такий підхід не враховує соціокультурні фактори, що визначають особистість і моделі поведінки.

Безсумнівно, ці соціальні фактори відіграють важливу роль. Проте кілька авторитетних міжкультурних досліджень виявили деякі середні статистичні відмінності між чоловіками та жінками, які перевищують суспільні очікування, засновані на традиційних гендерних ролях. Йдеться про деякі загальні характеристики функціонування нервової системи, способи спілкування з навколишнім світом, побудова стосунків і деякі важливі характеристики.

Ключове слово тут – «середні статистичні величини». Яку б теорію ми не обрали, між двома статтями більше спільного, ніж відмінностей, а спектр індивідуальних відмінностей значно перевищує відмінності за статтю. Також вважається, що 20% жінок характеризуються «переважно чоловічим» мисленням і поведінкою, а 20% чоловіків – «переважно жіночим».

Спробуємо описати кілька істотних відмінностей:

– Чоловіче сприйняття (увага, мислення) або звичайна «психічна енергія» сильніша в концентрації, але здатність витримувати тривале психічне напруження слабка. Образно чоловічу психіку можна порівняти з тонким вузьким струменем води. Чим більш спрямований і цілеспрямований струмінь, тим сильніший потенціал. Такий струмінь може пробити навіть метал. Але оскільки він відразу втрачає свою силу, доцільно розділити цей потік на два або більше. Тому чоловіки, які мають чіткі цілі в житті, які уважні і не відволікаються на другорядні непотрібні справи, часто досягають успіху і реалізують свій потенціал. І при цьому чоловікам важче, ніж жінкам, тривалий час витримувати фізичні або психічні навантаження [11].

Психіка жінки влаштована таким чином, що вся енергія як би розподілена в просторі і часі. Це як широка ріка, що повільно тече в руслі й омиває береги.

Сила річки не викликає швидких, сильних руйнувань, як вузько спрямований потік води. Однак він може повільно і впевнено розмивати береги, подрібнювати камені пляжів і іноді затоплювати сусідні поля. Певною мірою цей образ відображає характер жінки: її гнучкість, увагу до деталей, часто спрямованість на найближче майбутнє, а не найближче майбутнє, невпевненість у виборі, здатність якісно виконувати звичайні завдання.

– Жінки краще за чоловіків швидко змінюють увагу, можуть вести розмову на різні теми одночасно. Сьогодні вона розповідала чоловікові про те, що відбувається на роботі, а наступного разу збиралася розпитати про його плани на відпустку на наступний рік. Чоловічі думки, як правило, мають чітку спрямованість. Якщо ви зараз говорите про технічне обслуговування автомобіля з другом, наступна тема з'явиться лише тоді, коли попередня буде вичерпана.

– Чоловіки загалом більш активні та схильні до ризику, а жінки більш уважні та краще контролюють свою поведінку. Наприклад, можна згадати різницю в тому, як чоловіки і жінки керують автомобілем. Як правило, поведінка жінок за кермом визначається суворим дотриманням правил і дорожніх знаків. Жінки більш обережні за кермом і рідше перевищують швидкість. Але при цьому

вони часто зникають у невідомих ситуаціях. Водіння чоловіків зазвичай більш агресивне. Чоловіки часто «ганяються» проти більш потужного автомобіля, часто перевищують швидкість і порушують правила. Однак вони більш ефективно реагують у складних або несподіваних ситуаціях.

– Чоловіки відчують більше болю за власні помилки. Зробивши помилку, людина вважає себе невдахою, оскільки не може виконати завдання належним чином. Через це чоловіки часто не хочуть визнавати свої помилки і просять про допомогу. На думку чоловіка, прохання про допомогу може бути проявом неприйнятної слабкості. Людина часто сама намагається виправити помилки, усвідомлює і намагається не показувати іншим людям свої помилки.

Чоловік особливо остерігається визнавати жінці свої помилки, щоб не виглядати в її очах невдахою. Зазвичай жінці не важко попросити про допомогу в тому, з чим вона не може впоратися самотійно. Коли жінка радить чоловікові скористатися чияюсь допомогою, чоловік чує: «Ти некомпетентний: сам не впорася». Щоб уникнути подібних проблем, жінка повинна бути впевнена, що не робить свого чоловіка невдахою або дурнем, обговорюючи з ним, що потрібно зробити. Чоловік повинен розуміти: жінка хоче не завдати йому болю, а лише допомогти, тому не варто сприймати будь-які пропозиції допомоги як особисту образу або підозру в некомпетентності.

– Чоловіки і жінки певним чином орієнтуються в часі і просторі. У жінок гірше сприйняття часу; є припущення, що така ситуація заснована на високій чутливості жінки. Емоції можуть «поглинати» або домінувати над увагою, і таким чином людина перестає помічати плин часу. Чоловіки, навпаки, при оцінці часу керуються об'єктивними параметрами. Позиціонування базується на розходженні поглядів [2].

Чоловіки та жінки мають різні уявлення про ідеальний тип сім'ї та гендерний розподіл сімейних ролей. Тому часто утворюються поєднання партнерів з суперечливими поглядами на характер сімейних відносин. Невдоволення сімейною поведінкою через розбіжності в поглядах часто

призводить до конфліктів, які закінчуються розлученням. В результаті сім'я перетворюється на більш стресову ситуацію. Особливо це помітно в сучасному українському суспільстві, коли стан хронічного емоційного стресу охоплює всі верстви населення. Гармонійна сім'я більше, ніж будь-яка інша соціальна структура, може забезпечити індивідуальні стосунки особливої важливості за будь-яких обставин.

Суспільство прагне стабільності сімейних відносин, гармонійних відносин між подружжям. Така сімейна ситуація позитивно впливає на виховання дітей, сприяє вирішенню багатьох соціальних проблем дорослих (житло, соціальне забезпечення, робота тощо), тому сім'я залишається одним із головних факторів аналізу [10].

Отже, особливості взаємодії чоловіків і жінок відображаються на емоційному рівні і відносно стабільному душевному стані (настрої) в сім'ї, психологічному стані. Шлюб створює умови для особистого щастя та особистісного розвитку кожного члена. Важливою основою шлюбу є любов. Сучасна соціальна психологія виділяє в любові три основні частини: емоційну, раціональну, характер. Консультуючи сімейні пари або партнерів, психологи часто стикаються з непорозуміннями і конфліктами через незнання та відмінності у психології чоловіків і жінок. Суспільство прагне стабільних та гармонійних відносин між подружжям.

1.3. Чинники та фактори впливу на психологічний клімат у сім'ї.

Мало кому відомий термін психологічний клімат, але, незважаючи на це, саме поточний психологічний стан може суттєво вплинути на кожного члена сім'ї.

Психологічний клімат може впливати не тільки на психологічний, а й на фізичний стан усіх членів сім'ї. Тому створюється певний емоційний стан, який багато в чому впливає на якість життя та здоров'я. Це також один з найважливіших факторів при прийнятті будь-яких важливих рішень і розвитку особистості.

Розрізняють два типи психологічного клімату в сім'ї – сприятливий і несприятливий.

Щоб створити комфортну психологічну обстановку в сім'ї, кожен член сім'ї повинен любити, поважати і довіряти один одному. А також як можна проводити час разом, допомагати один одному та підтримувати у важку хвилину. Це не тільки створює гармонію в сім'ї, але і зменшує гостроту конфліктів і стресів.

Діти, які ростуть у несприятливій психологічній обстановці, частіше відчувають розлади психічного здоров'я. Причин тому багато: недостатнє спілкування з батьками, вороже ставлення батьків до дітей та сімейні проблеми через умови проживання.

Сімейні стосунки базуються на соціально-психологічному кліматі. Наприклад, вступаючи в шлюб, створюється новий соціальний статус. Подружжя вступить в нове сімейне життя, і тільки від них залежить, який клімат вони створять в будинку.

Є ще одна теорія. Морально-психологічна обстановка в сім'ї. Це слово відноситься до стосунків з людьми. Ставлення до духовних і матеріальних цінностей, а також почуття обов'язку і відповідальності.

Виходячи з цього, можна зробити висновок. Сім'я є важливою частиною соціальної структури суспільства, яка виконує багато соціальних функцій і

відіграє важливу роль у розвитку суспільства. Тому так важливо підтримувати комфортну обстановку, яка сприяє гармонії та ідилії в родині. Це важливо не тільки для психічного здоров'я дорослих, а й дітей [14].

Насправді психологічний клімат є справжньою причиною розвитку особистості. З цим поняттям тісно пов'язана емоційна атмосфера. Комфортна обстановка позитивно впливає на кожного члена сім'ї, сприяє розвитку та зміцненню сімейних стосунків.

Соціально-психологічний клімат у сім'ї відіграє далеко не останню роль у прийнятті важливих життєвих рішень і виборів.

Крім того, неправильно вважати, що середовище в приміщенні не впливає на фізичне здоров'я. Психологи всього світу в один голос стверджують, що джерело психологічних проблем є прабатьком більшості хвороб, навіть найпоширеніших, таких як грип.

Це можна пояснити дуже просто. Нервова система є основою всього організму.

Саме морально-психологічний стан сім'ї забезпечує здоров'я нервової системи. З цього можна зробити логічний висновок – близькі люди можуть врятувати людину і погубити її [15].

Соціокультурні та економічні зміни, що відбуваються в Україні, впливають і на життя людини, особистий простір її родини. Сім'я розглядається як посередник між приватним і суспільним, а інститут шлюбу вважається основним для підтримки суспільного порядку. Однією з суперечностей сучасної української сім'ї є зростання значення кожної окремої особистості при значному зниженні значення шлюбу як соціального інституту. Дослідження сімей відображають кризу інституту шлюбу, їх проявами є негативні показники приросту населення, зменшення кількості зареєстрованих шлюбів, висока частота позашлюбних зв'язків, постійне зростання кількості розлучень та неодружених [12].

Психологічний клімат – це сукупність психологічних станів, які сприяють

або перешкоджають сімейним зв'язкам, це сукупність психологічних станів, почуттів і стосунків її членів.

Психологічний клімат – поняття нестійке. Його створює кожен член сім'ї, і від його зусиль залежить, що буде. Здатність і бажання допомагати один одному, задовольняти потребу партнера в рівноправності, підтримувати розуміння членами сім'ї ролі сім'ї – це елементи психологічного клімату.

Психологічний клімат нерозривно пов'язаний з сімейним світоглядом і моральними цінностями і є показником якості міжособистісних стосунків між членами сім'ї. Тому його часто називають морально-психологічним кліматом, маючи на увазі емоційну єдність, загальний стиль сімейного життя і характер спілкування в ній. Психологічний стан кожної сім'ї визначається взаєминами батьків і дітей [9].

Отже, психологічний клімат впливає не тільки на психологічний, а й на фізичний стан усіх членів сім'ї. Тому, щоб створити комфортну психологічну обстановку в сім'ї, кожен член сім'ї повинен любити, поважати і довіряти один одному. Адже сімейні стосунки базуються на соціально-психологічному кліматі.

Психологічним кліматом називають сукупність психологічних станів, які сприяють або перешкоджають сімейним зв'язкам. У психологічних дослідженнях велике значення має вивчення власне поняття «задоволеність шлюбом».

На думку більшості дослідників, задоволеність шлюбом - це якийсь внутрішній суб'єктивний фактор, що являє собою оцінку кожним з подружжя як безпосередньо самого шлюбу, так і другого з подружжя зокрема. Ця оцінка спирається на той образ сім'ї, який склався до даного моменту у людини під впливом різного життєвого досвіду, всіляких подій, соціального і культурного оточення. При цьому, дослідники відзначають той факт, що не можна плутати поняття задоволеність шлюбом і стабільність шлюбу, оскільки навіть якщо обидва подружжя не задоволені своїм шлюбом, він може бути досить стійким і стабільним. І навпаки - задоволеність шлюбом не забезпечує його стабільність.

Дослідженням характеристик, які впливають на задоволеність шлюбом у жінок, займалися багато вчених. Одна з найбільш раціональних їхніх систем представлена в моделі якості шлюбу, яку розробили американські дослідники Р.А. Левіс і Дж.Б. Спеніер, які вивчили близько трьох сотень робіт і виокремили основні ознаки подружнього благополуччя, об'єднавши їх у три блоки чинників, такі як чинники, пов'язані з дошлюбними подіями, соціальні та економічні чинники, а також чинники, які характеризують особистість людини.

Більша частина цих чинників належать до психологічних властивостей особистості. Було запропоновано й інші класифікації якостей задоволеності шлюбом, здебільшого як ознаки виокремлення характеристик, що впливають на шлюб, вони пропонують ті чи інші сфери міжособистісних стосунків.

У низці досліджень було показано, що чинники задоволеності шлюбом можуть різнитися залежно від статі, віку, професії, стажу шлюбу тощо. Так, у жінок задоволеність шлюбом залежить від стажу подружніх стосунків: спочатку ступінь задоволеності шлюбом повільно йде вниз, досягаючи свого мінімального значення приблизно до 12-18 років шлюбу, а потім навпаки спостерігається зростання задоволеності шлюбом, при цьому зростання більш різке, ніж плавне падіння.

В інших дослідженнях показано залежність задоволеності шлюбом від кар'єрних успіхів і виду роботи - ті жінки, які були цілком задоволені своєю роботою, вважали свій шлюб щасливішим порівняно з тими жінками, чий кар'єрні амбіції не були задоволені.

Також було виявлено залежність задоволеності шлюбу від того, як у сім'ї розподілено домашні обов'язки. Так, якщо домашнім господарством займається тільки жінка, а чоловік їй не допомагає, тільки 59% учасників дослідження оцінили свою задоволеність шлюбом високою, коли чоловік надає допомогу по дому, вже 88% задоволені шлюбом. Коли ж обов'язки розподіляються рівною мірою, 94% респондентів задоволені своїм шлюбом.

Наступний фактор, який впливає на ступінь задоволеності працею, це ті

мотиви, якими керувалися подружжя під час укладення шлюбу. Так, якщо своїм головним мотивом укладення шлюбу респонденти називають кохання, 75% жінок і 63% чоловіків задоволені своїм шлюбом. Тоді ж, коли мотивом укладення шлюбу виступало прагнення позбутися самотності, тільки 14% жінок і 18% чоловіків були задоволені своїм шлюбом.

Певний вплив на ступінь задоволеності шлюбом чинить соціально-психологічний клімат у сім'ї - та психологічна атмосфера, яка зазвичай переважає, стиль спілкування між подружжям, наскільки подружжя підтримує одне одного. Чим благополучніший соціально-психологічний клімат, тим більше подружжя задоволене своїм шлюбом.

Незалежно від усіх цих чинників, ступінь задоволеності шлюбом залежить від його стажу. Про це вже згадувалося вище - у перші роки подружжя більшою мірою задоволене своїм шлюбом, з часом задоволеність падає і досягає свого мінімуму на другому десятку стажу. Далі задоволеність, якщо звісно шлюб вдалося врятувати, різко зростає, що здебільшого пов'язано з поліпшенням матеріального благополуччя сім'ї, дорослішанням дітей, кар'єрним зростанням.

У літньому віці задоволеність шлюбом знову починає знижуватися, що пов'язано з психологічною адаптацією до нового фізичного та соціального стану. Проведене опитування чоловіків і жінок показало, що жінки більш вимогливі до чинників, необхідних для задоволеності шлюбом - на їхню думку, для повної задоволеності шлюбом необхідно, щоб чоловік допомагав по господарству, сексуальна гармонія, хороша психологічна обстановка в сім'ї, хороші взаємини з дітьми, турбота з боку чоловіка. Чоловіки в цьому опитуванні називали спільність інтересів як основний чинник задоволеності шлюбом - якщо у подружжя спільні цілі, наміри і захоплення, то вони задоволені шлюбом. Також чоловіки називають такий важливий чинник задоволеності шлюбом як сексуальна гармонія.

Що стосується залежності задоволеності шлюбом від того, наскільки цим шлюбом задоволений другий з подружжя, провідна роль належить чоловікові -

якщо чоловік задоволений шлюбом, то й жінка більшою мірою щаслива в цьому шлюбі, коли ж у чоловіка низький ступінь задоволеності шлюбом, задоволеність шлюбом падає й у жінок. Багато в чому задоволеність шлюбом залежить від локус-контролю людини. Якщо людина здатна брати на себе відповідальність за те, що відбувається, її задоволеність шлюбом дещо вища, ніж у тих людей, які мають низький локус-контроль незалежно від статі.

Висновки до розділу I

1. Сім'я є досить складною соціальною системою. Насамперед, через різноплановість її передусім через різноплановість її членів за багатьма параметрами. Це, в першу чергу, біологічні характеристики, а також соціальні та професійні приналежності. У зв'язку з цим, список чинників, що впливають на задоволеність подружжя шлюбом, досить великий і його досить важко кластеризувати за більш загальними параметрами.

Тим не проте, в деяких роботах наводяться найважливіші показники, що виявляються в більшості подружніх пар і впливають на задоволеність їхнім шлюбом.

2. Особливості взаємодії чоловіків і жінок відображаються на емоційному рівні і відносно стабільному душевному стані (настрої) в сім'ї, психологічному стані. Шлюб створює умови для особистого щастя та особистісного розвитку кожного члена. Важливою основою шлюбу є любов. Сучасна соціальна психологія виділяє в любові три основні частини: емоційну, раціональну, характер. Консультуючи сімейні пари або партнерів, психологи часто стикаються з непорозуміннями і конфліктами через незнання та відмінності у психології чоловіків і жінок. Суспільство прагне стабільних та гармонійних відносин між подружжям.

3. Задоволеність шлюбом - це якийсь внутрішній суб'єктивний фактор, що являє собою оцінку кожним з подружжя як безпосередньо самого шлюбу, так і другого з подружжя зокрема. Ця оцінка спирається на той образ сім'ї, який склався до даного моменту у людини під впливом різного життєвого досвіду, всіляких подій, соціального і культурного оточення. При цьому, дослідники відзначають той факт, що не можна плутати поняття задоволеність шлюбом і стабільність шлюбу, оскільки навіть якщо обидва подружжя не задоволені своїм шлюбом, він може бути досить стійким і стабільним. І навпаки - задоволеність шлюбом не забезпечує його стабільність.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ

2.1. Опис методик дослідження

Дослідження моделей взаємодії подружжя та їхньої задоволеністю шлюбом проводилося в період з вересня по грудень 2023 року. У дослідженні брало участь 30 подружніх пар (60 осіб) віком від 25 до 38 років. Стаж подружніх стосунків від 1 до 20 років.

Мета дослідження: вивчення особливостей впливу моделі взаємодії подружжя на їхню задоволеність шлюбом.

Дослідження проводилося згідно з такими етапами:

- обрати й обґрунтувати діагностичний інструментарій для дослідження висунутої проблеми;
- виявити особливості взаємодії подружжя залежно від ступеня їхньої задоволеності шлюбом;
- визначити моделі взаємодії подружжя з різним ступенем їхньої задоволеності шлюбом;
- розробити методичні рекомендації для психологічного консультування подружжя з різним ступенем задоволеності шлюбом.

Виходячи з окреслених цілей і завдань дослідження, нами було підібрано діагностичний інструментарій і визначено стратегію дослідження:

Опитувальник "Спілкування в сім'ї", авторами цього опитувальника є Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман. Опитувальник застосовується під час проведення дослідження характеру спілкування між подружжям. Методика складається із сорока восьми запитань. В її основі закладено шість шкал, такі як:

- психотерапевтичність спілкування;
- схожість у поглядах подружжя;
- довірливість спілкування;
- легкість подружнього спілкування;
- взаєморозуміння між подружжям, спільні сімейні символи.

Опитувальник "Розуміння, емоційне тяжіння, авторитетність". Авторами цього опитувальника є О.М. Волкова, модифікація В.І. Слепкова. Методика складається із сорока п'яти тверджень. Ці твердження спрямовані на вивчення взаємин між подружжям у сімейному житті. Кожна зі шкал містить у собі п'ятнадцять запитань-тверджень. Всього шкал три: емоційне тяжіння, розуміння, авторитетність.

Методика "Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях" (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман). Ця методика дає змогу виявити найбільш конфліктогенні сфери подружніх стосунків, ступінь згоди або незгоди в конфліктних ситуаціях, загальний рівень конфліктності в парі. Методика являє собою бланковий тестопитувальник, що містить опис 32 ситуацій подружньої взаємодії, які мають конфліктний характер. Як відповідь респондентам пропонується шкала можливих реакцій на певну ситуацію, в яку закладено дві ознаки: активність або пасивність реакції та згоду або незгоду з партнером.

Лівий полюс шкали - активне вираження незгоди, незгодне нейтральне ставлення, пасивне вираження згоди і, нарешті, правий полюс - активне вираження згоди. Методика має чоловічий і жіночий варіанти.

Автори методики виділяють 8 сфер, у яких найчастіше відбуваються зіткнення в подружжя: 1) проблеми стосунків із родичами та друзями; 2) питання, пов'язані з вихованням дітей; 3) прояв прагнення до автономії; 4) порушення рольових очікувань; 5) неузгодженість норм поведінки; 6) прояв домінування одним із подружжя; 7) прояв домінування одним із подружжя; 7) прояв ревнощів; 8) розбіжності у ставленні до грошей.

Опитувальник задоволеності шлюбом (В.В. Столін, Г.П. Бутенко, Т.Л. Романова). Опитувальник являє собою одновимірну шкалу, що складається з 24 тверджень, які стосуються різних сфер: сприйняття себе і партнера, думки, оцінки, установки тощо. Завданням респондента є співвіднесення кожного твердження з трьома варіантами відповідей залежно від його згоди.

За допомогою підрахунку сумарного бала по всьому тесту в діапазоні від 0 до 48 балів виводиться висновок про ступінь благополуччя сім'ї - високий бал свідчить про задоволеність шлюбом.

Методи математичного опрацювання й аналізу. Використовувався кількісний аналіз із використанням методів математичної статистики: порівняльний аналіз для визначення особливостей взаємодії подружжя з різним ступенем його задоволеності шлюбом (U-Манна-Уїтні) і кореляційний аналіз для визначення моделей взаємодії подружжя у шлюбі з різним ступенем його задоволеності (коефіцієнт кореляції Пірсона) (програма SPSS Statistics 22.0).

2.2. Аналіз результатів дослідження

Першим етапом дослідження стало вивчення ступеня задоволеності шлюбом подружніх пар, які брали участь у дослідженні з використанням опитувальника задоволеності шлюбом. На Рис. 2.1 представлено результати дослідження ступеня благополуччя подружжя у шлюбі.

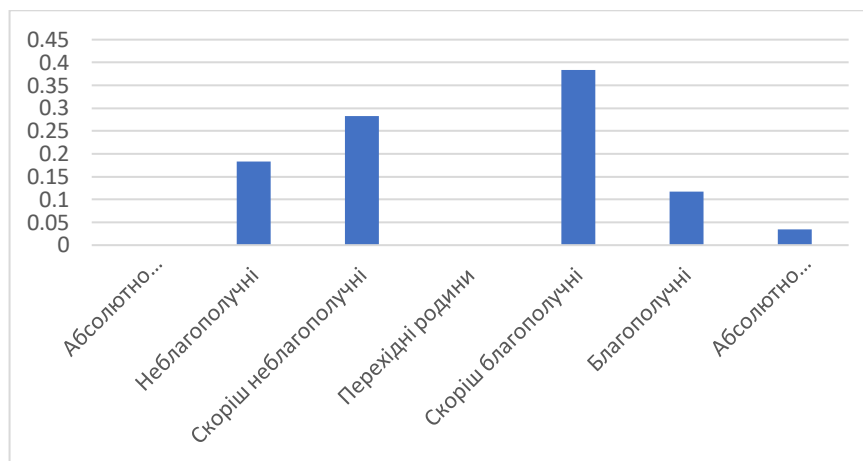

Рис. 2.1. Ступінь сімейного благополуччя подружжя, яке приймало участь у дослідженні

Спираючись на дані, представлені на рисунку 1, ми можемо зазначити, що більшість подружжя, яке брало участь у дослідженні, сприймає свій шлюб і сімейні взаємини скоріше як благополучні (38,3% учасників дослідження), тобто подружжя не заперечує наявності труднощів у порозумінні та взаєминах, конфліктів, однак однаково з повагою ставиться до свого шлюбу, наголошує на чеснотах партнера, повноцінності життя в шлюбі.

Благополуччя шлюбом відзначають 15,1% учасників дослідження, що виражається у збереженні взаєморозуміння з партнером і гостроти його сприйняття, подружні стосунки приносять радість і задоволення, з боку рідних і друзів шлюб оцінюється як благополучний.

Свій шлюб як неблагополучний сприймають 18,3% учасників дослідження. 28,3% респондентів також схильні оцінювати свій шлюб як невдалий.

Це виражається у відчутті того, що все в шлюбі "приїдається", зокрема й сексуальні стосунки, у тому, що реальний шлюб не відповідає тому, що від нього

очікували, подружжя отримує одне від одного другу необхідну емоційну підтримку, часто замислюються про розлучення.

Виходячи з аналізу отриманих результатів рівня задоволеності подружжя, яке брало участь у дослідженні, шлюбом, ми розділили вибірку на дві підгрупи.

До першої підгрупи увійшло подружжя з високим ступенем задоволеністю і благополуччям у шлюбі (при отриманні респондентом від 28 до 48 балів) - 53,4% учасників дослідження.

До другої підгрупи увійшло подружжя з вираженим неблагополуччям у шлюбі (при отриманні від 0 до 27 балів) - 46,6%.

Наступним етапом дослідження стало виявлення особливостей взаємодії подружжя з різним ступенем їхньої задоволеності шлюбом.

На рисунку 2.2 представлено результати дослідження особливостей спілкування в сім'ї в підгрупах із застосуванням опитувальника Ю.Є. Альшиної та Л.Я. Гозман.

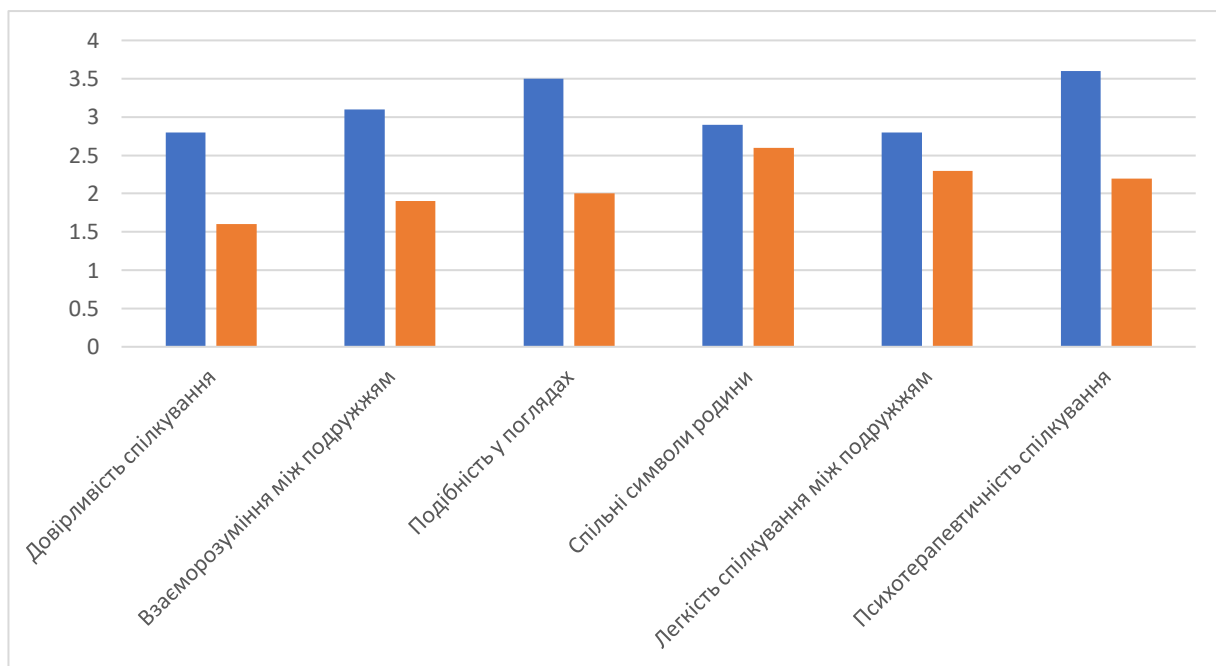

Рис. 2.2. Особливості спілкування у сім'ях з різним ступенем благополуччя

Виходячи з даних, представлених на рисунку 2, ми можемо зробити висновок про те, що в благополучних сім'ях високий ступінь вираженості мають такі аспекти спілкування, як «схожість у поглядах подружжя» (середнє значення

3,5 бала), «психотерапевтичність спілкування» (середнє значення 3,6 бала). Усі інші аспекти сімейної комунікації перебувають у межах середнього ступеня вираженості.

У подружжя з низьким ступенем задоволеності шлюбом меншою мірою виражена довірливість у спілкуванні (середнє значення 1,6). Усі інші комунікативні аспекти в цій підгрупі мають середній ступінь вираженості.

Таким чином, у сім'ях із високим ступенем благополуччя подружжю, як правило, подобаються одні й ті самі фільми, книжки, вистави, у них немає розбіжностей щодо взаємовідносин із друзями та родичами, збігається ставлення до дітей, грошей і до життя загалом. Процес спілкування одне з одним у подружжя викликає позитивні емоції, вони діляться переживаннями, надіями одне з одним без тривоги і жалю, розповідають щось важливе про себе. Усі інші аспекти сімейного спілкування в цій підгрупі перебувають у межах середнього ступеня вираженості з тенденцією до високого.

Подружжя з низьким ступенем задоволеності шлюбом дуже часто приховує від своїх партнерів якісь важливі сторони і події свого життя, не ділиться своїми переживаннями і тривогами, з труднощами воліє справлятися самостійно, навіть якщо вони стосуються здоров'я, фізичного стану. Усі інші аспекти сімейної взаємодії в цій підгрупі мають середній ступінь вираженості, за деякими з них відзначається тенденція до зниження.

З метою визначення значущості відмінностей в особливостях спілкування в сім'ях із різним ступенем благополуччя, нами був проведений порівняльний аналіз із застосуванням непараметричного критерію U-Манна-Уїтні. Його результати представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 2.1.

Результати порівняльного аналізу особливостей спілкування у сім'ях із різним ступенем благополуччя

Спілкування в сім'ї	Благополучні сім'ї	Неблагополучні сім'ї	U-емпіричне	Рівень значущості

Довірливість спілкування	2,8	1,6	176	0,01
Взаєморозуміння між подружжям	3,1	1,9	207	0,01
Подібність у поглядах подружжя	3,5	2,0	125	0,01
Загальні символи сім'ї	2,9	2,6	464,5	-
Легкість спілкування між подружжям	2,8	2,4	391	-
Психотерапевтичність спілкування	3,6	2,2	168	0,01

Виходячи з результатів порівняльного аналізу, представленого в таблиці 1, ми можемо відзначити, що в благополучних сім'ях, тобто у подружжя з високим ступенем задоволеності шлюбом довірливість у процесі спілкування істотно вища, ніж у неблагополучних сім'ях (на рівні значущості 0,01). Статистично значущими є відмінності у вираженості психотерапевтичної функції спілкування в благополучних і неблагополучних сім'ях (на рівні значущості 0,01).

Також істотно виражена різниця в сумісності поглядів подружжя на найбільш важливі аспекти подружжя на найважливіші аспекти життя - на рівні значущості 0,01 - тобто подружжю з високим ступенем задоволеності шлюбом властива схожість у поглядах, тоді як у неблагополучних сім'ях ставлення до багатьох аспектів життя у подружжя істотно різняться.

Порівняльний аналіз також встановив статистично значущі відмінності за показником "взаєморозуміння між подружжям" - на рівні значущості 0,01. Тобто подружжя з високим ступенем задоволеності шлюбом розуміють одне одного, можуть оцінити ставлення свого партнера до тієї чи іншої події, книги, фільму. Без слів можуть зрозуміти настрій свого партнера, ставлення його до чого-небудь.

Далі, проаналізуємо результати опитувальника "Розуміння, емоційне тяжіння, авторитетність" - рисунок 3.

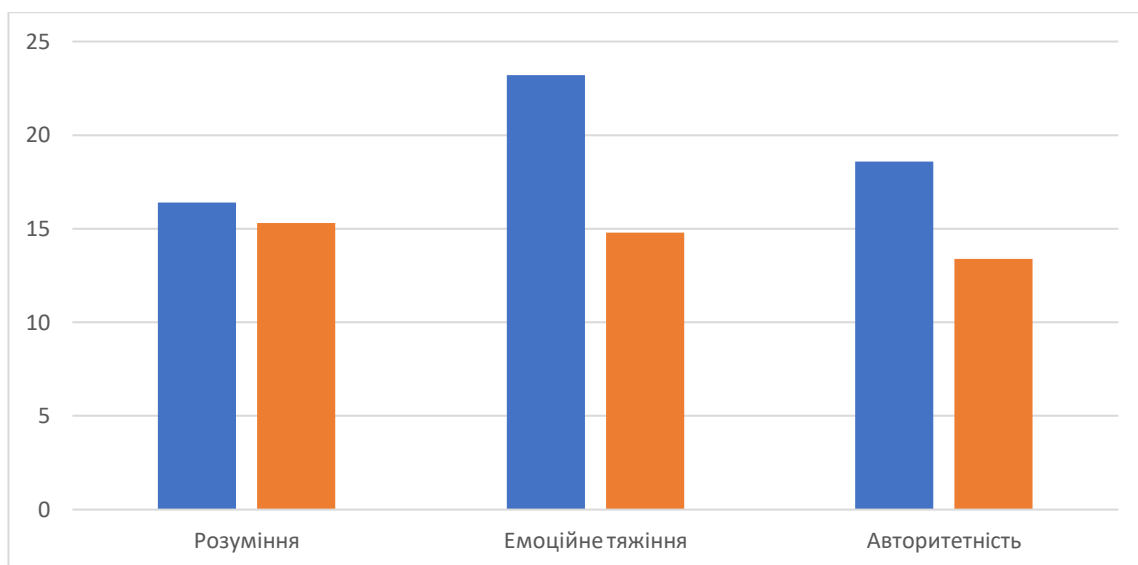

Рис. 2.3. Результати дослідження розуміння, емоційного тяжіння та авторитетності в сім'ях із різним ступенем благополуччя

Виходячи з даних, представлених на рисунку 3, ми можемо відзначити, що у подружжя з високим ступенем задоволеності шлюбом найбільш виражена шкала "емоційне тяжіння" - середнє значення 23,2 бали. Це свідчить про те, що в цих сім'ях партнери один одному привабливі, вони хочуть і прагнуть спілкуватися один з одним, мати спільні справи та інтереси, відзначають психотерапевтичний вплив спілкування один з одним.

Водночас меншою мірою вираженою шкалою за цим опитувальником є шкала "розуміння", яка, тим не менш, перебуває в межах середніх значень. На наш погляд, це може бути зумовлено тим, що партнери один одному продовжують відкриватися, дивувати, при цьому не вагаються в інтерпретації поведінки свого партнера, думок, почуттів, враховують їх під час спілкування один з одним.

Авторитетність також виражена в середньому ступені (середнє значення шкали 18,6) - партнери в благополучних сім'ях сприймають один одного як особистостей, шанобливо ставляться до інтересів один одного, світогляду, водночас зберігаючи свою індивідуальність.

Аналізуючи результати опитувальника в групі подружжя з низьким ступенем задоволеності шлюбом, варто зазначити, що всі показники

перебувають у межах середніх значень. Проте найменший ступінь вираженості має шкала авторитетності (середнє значення 13,4 бала), тобто переважає неприйняття партнера як особистості, можливе презирство до нього, до його інтересів, світогляду тощо.

Емоційне тяжіння, виражене 14,8 балами в групі з низьким ступенем задоволеності шлюбом, характеризує складнощі у спілкуванні у партнерів, можливе відчуття втоми один від одного.

Найбільший ступінь вираженості має шкала "розуміння" - 15,3 бала у групі випробовуваних. Партнери знають основні індивідуальні особливості один одного, можуть інтерпретувати поведінку, думки, почуття і наміри один одного.

З метою визначення значущості відмінностей у вираженості розуміння, емоційного тяжіння й авторитетності в сім'ях із різним ступенем благополуччя, нами був проведений порівняльний аналіз із застосуванням непараметричного критерію U-Манна-Уїтні. Його результати подано в таблиці 2.

Порівняльний аналіз дав змогу встановити значущі відмінності у вираженості емоційного тяжіння у подружжя з різним ступенем задоволеності шлюбом (на рівні значущості 0,01), а також у вираженості показника "авторитетність" на рівні значущості 0,01.

Таблиця 2.2.

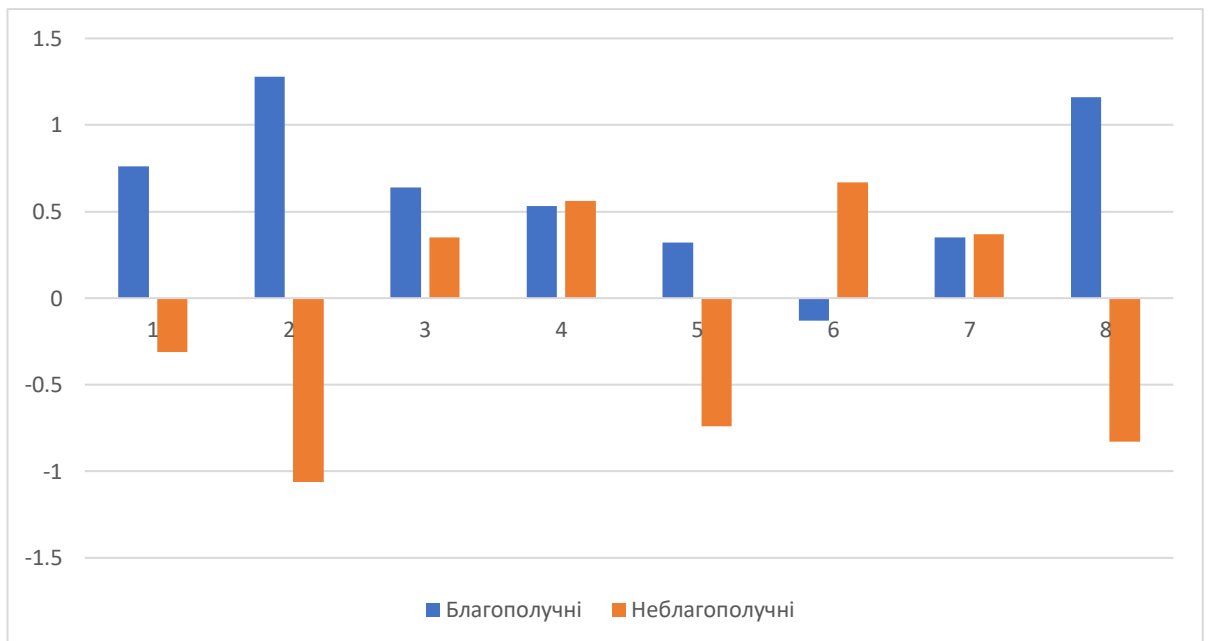
Результати порівняльного аналізу вираженості розуміння, емоційного тяжіння та авторитетності в сім'ях із різним ступенем благополуччя

Шкали опитувальника	Благополучні сім'ї	Неблагополучні сім'ї	U-емпіричне	Рівень значущості
Розуміння	16,4	15,3	393,5	-
Емоційне тяжіння	23,2	14,8	63,5	0,01
Авторитетність	18,6	13,4	149,5	0,01

З даних, представлених у таблиці 2.2, випливає, що емоційне тяжіння, виражене у прагненні подружжя спілкуватися і проводити час одне з одним, мати спільні інтереси більшою мірою наявне в благополучних сім'ях. Також, у цих

сім'ях партнери більшою мірою ставляться один до одного шанобливо, приймають індивідуальність іншого.

Далі, проаналізуємо результати дослідження характеру взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях за методикою Ю.Є. Альошиної, Л.Я. Гозман - рисунок 2.4. Спираючись на дані, представлені на малюнку 4, ми можемо зазначити, що в сім'ях із високим ступенем благополуччя переважають позитивні реакції подружжя в конфліктах як активної, так і пасивної спрямованості. Так, наприклад, питання, пов'язані з вихованням дітей у цих сім'ях вирішуються в позитивному ключі за умови активного їх обговорення, спроб знайти точки дотику один з одним і оптимальному для всіх членів сім'ї рішення. Водночас, у сім'ях із низьким рівнем задоволеності шлюбом саме ця сфера є найбільш конфліктною, викликає найбільшу кількість суперечок і незгоди.

Примітка: 1 -проблеми стосунків із родичами та друзями; 2 - питання, пов'язані з вихованням дітей; 3 - прояв прагнення до автономії; 4 - порушення рольових очікувань; 5 - неузгодженість норм поведінки; 6 - прояв домінування одним із подружжя; 7 - прояв ревнощів; 8 - розбіжності у ставленні до грошей.

Рис. 2.4. Результати дослідження взаємодії подружжя з різним рівнем задоволеності шлюбом у конфліктних ситуаціях

Така сама тенденція простежується і при розгляді ставлення до грошей у сім'ях із різним ступенем благополуччя. У першій підгрупі розбіжності в думках активно обговорюють, подружжя прагне знайти компромісне рішення, не утискаючи права і потреби партнера.

У сім'ях з низьким рівнем задоволеності шлюбом фінансовий бік сімейного життя обговорюють у негативному ключі, на його ґрунті виникають часті конфлікти. Розв'язання цих конфліктів переважно або відкладається, або подружжя надає перевагу стереотипним підходам, виробленим на ранніх стадіях стосунків, або пов'язаним із батьківськими установками.

Меншу різницю, але також аналогічну тенденцію можна виявити під час аналізу шкали "неузгодженість норм поведінки" - у благополучних сім'ях конфлікти в даній сфері розв'язуються в позитивному ключі, у неблагополучних - у негативному.

Однак, у першій підгрупі позиція подружжя переважно пасивна, тоді як у другій групі - виражена активність шлюбних партнерів у розв'язанні цих конфліктів. Це може проявлятися в частих зауваженнях, спробах одного партнера "виправити" іншого, якимось чином вплинути, перевиховати в "потрібний" бік.

Аналізуючи конфлікти партнерів у сфері спроб домінування, зауважимо, що негативна і найактивніша позиція в сім'ях із низьким рівнем задоволеності шлюбом, у той час як перша підгрупа респондентів можливі прояви і спроби домінування намагаються вирішувати в позитивному пасивному тоні.

Усі інші сфери можливої появи конфліктних ситуацій у сім'ях із різним рівнем задоволеності шлюбом виражені переважно в позитивному пасивному ключі.

Далі, з метою визначення значущості відмінностей у характері взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях у сім'ях із різним рівнем благополуччя, нами був проведений порівняльний аналіз із застосуванням непараметричного критерію U-Манна-Уїтні. Його результати представлені в таблиці 3.

У результаті проведення порівняльного аналізу було встановлено існування значимих відмінностей в особливостях взаємодії подружжя з різним ступенем задоволеності шлюбом у конфліктних ситуаціях.

Так, у неблагополучних сім'ях у разі виникнення непорозумінь і конфліктів у ситуаціях, пов'язаних зі стосунками з друзями та родичами, подружжя обирає стратегію пасивного розв'язання конфлікту в негативному ключі. Це може бути виражено в несхваленні подружжям дій і вчинків свого партнера без активного їхнього обговорення і спроб знаходження компромісу (на рівні значущості 0,01).

Таблиця 2.3.

Результати порівняльного аналізу характеру взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях у сім'ях із різним ступенем благополуччя

Шкали опитувальника	Благополучні сім'ї	Неблагополучні сім'ї	U-емпіричне	Рівень значущості
Проблеми стосунків із родичами та друзями	+0,76	-0,31	162,5	0,01
Питання, пов'язані з вихованням дітей	+1,28	-1,06	19	0,01
Прояв прагнення до автономії	+0,64	+0,35	356,5	-
Порушення рольових очікувань	+0,53	+0,56	388	-
Неузгодженість норм поведінки	+0,62	-0,34	179,5	0,01
Прояв домінування одним із подружжя	-0,13	+0,67	242,5	0,01
Прояв ревнощів	+0,35	+0,37	434	-
Розбіжності у ставленні до грошей	+1,16	-0,83	42	0,01

Найбільш конфліктною є сфера, пов'язана з вихованням дітей, із взаємодіями з ними. У неблагополучних сім'ях яскраво виражена активна негативна реакція на конфлікти, пов'язані з батьківськими ролями подружжя. Тоді як у сім'ях із високим рівнем задоволеності під час розв'язання питань, пов'язаних із вихованням дітей, подружжя обирає активну позитивну стратегію. Вона виражається в прагненні знайти компроміс, подружжя конструктивно обговорює дії та вчинки одне одного як батьків, зберігається шанобливе ставлення до материнської та батьківської ролей. На наш погляд, саме сфера виховання дітей стане одним із ключових аспектів, що впливають на задоволеність шлюбом подружжя і відіграє суттєву роль у розробленні моделі подружньої взаємодії.

Сфера матеріального добробуту сім'ї, ставлення до грошей також є високо конфліктною в сім'ях подружжя з низьким рівнем задоволеності шлюбом (на рівні значущості 0,01). Розбіжності переходять у відкриті конфлікти з негативними реакціями, можливі взаємні звинувачення.

Розбіжності у ставленні до грошей у благополучних сім'ях вирішуються також шляхом мирних переговорів, спробах конструктивного вирішення проблемної ситуації, що склалася.

Цікавим, на наш погляд, є дані за шкалою "прояви домінування одним із подружжя". Було виявлено статистично значущі відмінності на рівні значущості 0,01, при чому в сім'ях із високим рівнем задоволеності шлюбом конфлікти на цьому ґрунті оцінюються й розв'язуються переважно в негативному ключі, тоді як у неблагополучних сім'ях питання домінування одним із подружжя викликають позитивні реакції.

Таким чином, порівняльний аналіз дав змогу встановити, що в сім'ях із низьким рівнем задоволеності шлюбом найконфліктнішими є сфери виховання дітей, ставлення до грошей, проблеми стосунків із родичами та друзями, а також у разі неузгодженості норм поведінки. У благополучних сім'ях негативізм у

конфліктах викликають ситуації, пов'язані з проявом домінування одним із подружжя.

Наступним етапом нашого дослідження стало проведення кореляційного аналізу між досліджуваними аспектами сімейних взаємовідносин із метою розроблення й опису моделей взаємодії подружжя в сім'ях із різним рівнем задоволеності шлюбом.

Виходячи з даних, ми можемо говорити про те, що між задоволеністю шлюбом і особливостями взаємовідносин подружжя в благополучних сім'ях існує виражений кореляційний зв'язок. Так, у благополучних сім'ях задоволеність шлюбом прямо взаємопов'язана з характером спілкування в сім'ї - довірливістю спілкування ($r=0,615$), взаєморозумінням між подружжям ($r=0,669$), а також психотерапевтичністю спілкування ($r=0,538$). Таким чином, чим більшою мірою між подружжям встановлюються довірчі стосунки, чим більше вони можуть одне перед одним розкритися, без побоювань і сорому розкрити свою індивідуальність, тим вища їхня задоволеність шлюбом. Підвищенню рівня задоволеності шлюбом також сприяє високий ступінь взаєморозуміння між подружжям, а також можливість реалізувати психотерапевтичну функцію в сімейній взаємодії.

При аналізі взаємозв'язків між задоволеністю шлюбом і можливими конфліктними сферами в сім'ї звертає на себе увагу наявність як позитивних взаємозв'язків, так і негативних. Так, наприклад, чим вища задоволеність шлюбом у благополучних сім'ях, тим вища ймовірність та інтенсивність конфліктів на ґрунті прояву домінування одним із подружжя ($r = 0,516$).

Негативний взаємозв'язок виявляється між задоволеністю подружжя шлюбом і такими конфліктними сферами, як "проблеми стосунків із родичами та друзями" ($r =$ мінус $0,727$), "питання, пов'язані з вихованням дітей" ($r =$ мінус $0,662$), "розбіжності у ставленні до грошей" ($r =$ мінус $0,561$). Таким чином, зниження частоти та інтенсивності конфліктів, відсутність розбіжностей щодо виконання батьківських функцій, виховання дітей і взаємин з іншими членами

сім'ї, розподілу сімейного бюджету сприяють підвищенню рівня задоволеності подружжя шлюбом.

Також, позитивно взаємопов'язані схожість у поглядах подружжя і наявність у партнерів картини особистості один одного, знання і розуміння індивідуальних особливостей один одного ($r = 0,512$). Також, кореляційний аналіз встановив наявність кореляційних зв'язків між особливостями спілкування і поведінкою в конфліктних ситуаціях у подружжя з високим рівнем задоволеності шлюбом.

Кореляційний аналіз виявив статистично значущі негативні взаємозв'язки між особливостями спілкування та поведінкою в конфліктних ситуаціях у подружжя з високим рівнем задоволеності шлюбом. Так, чим більшою мірою у подружжя виражене взаєморозуміння між собою, тим меншою мірою в них виникають розбіжності щодо питань виховання і навчання дітей ($r = \text{мінус } 0,603$), тим менше конфліктів на ґрунті фінансового забезпечення сім'ї та розподілу сімейного бюджету ($r = \text{мінус } 0,733$). також, за високого ступеня взаєморозуміння між подружжям знижуються конфлікти щодо норм і особливостей поведінки партнерів, оскільки виражено шанобливе ставлення і прийняття індивідуальності один одного.

Подібність у поглядах значуще негативно взаємопов'язана з конфліктами з приводу порушення рольових очікувань подружжя одне від одного. Таким чином, чим меншою мірою у подружжя виражена схожість у розумінні поглядів, тим меншою мірою у подружжя виражена схожість у розумінні та сприйнятті навколишньої дійсності, світу, тим вища їхня конфліктність, пов'язана з незадоволенням рольових очікувань одне від одного.

Також, чим вища конфліктність у подружній парі за неузгодження норм поведінки партнерів, тим менше в сім'ї спільних символів, традицій, і загалом простору, що об'єднує членів сім'ї ($r = \text{мінус } 0,562$).

Далі, узагальнюючи результати кореляційного аналізу, ми можемо уявити модель взаємодії подружжя у шлюбі за високого ступеня його задоволеності.

Аналізуючи цю модель взаємодії подружжя, варто відзначити факт великої кількості виявлених взаємозв'язків між різними параметрами та особливостями взаємодії.

З цього ми можемо зробити висновок, що в цих сім'ях існують більші можливості регулювати подружні стосунки, поведінка подружжя є більш мобільною, характеризується більшою якісною своєрідністю. Основними чинниками, що впливають на сприйняття подружнього благополуччя в цих сім'ях є узгодженість обох з подружжя в питаннях виховання дітей, розподілу фінансів сім'ї, а також установлення і контроль зовнішніх кордонів сім'ї, які виражаються у стосунках із родичами і друзями.

Кореляційний аналіз виявив статистично значимі взаємозв'язки між задоволеністю шлюбом у неблагополучних сім'ях і деякими аспектами подружньої взаємодії. Так, чим більшою мірою подружжя схоже в поглядах на життя, має спільні цінності, настанови та світоглядну позицію, тим вищий рівень задоволеності шлюбом ($r=0,734$). Також задоволеність шлюбом у партнерів підвищується за наявності спільних символів у сім'ї, за наявності спільних традицій, орієнтирів.

Аналізуючи результати кореляційних зв'язків між задоволеністю шлюбом і поведінкою подружжя в конфліктних ситуаціях у неблагополучних сім'ях, звертає на себе увагу той факт, що виявлено взаємозв'язки з такими самими конфліктними сферами, як і в благополучних сім'ях, - проблеми стосунків із родичами та друзями ($r=$ мінус $0,511$), питання, пов'язані з вихованням дітей ($r=$ мінус $0,663$), розбіжності у ставленні до грошей ($r=$ мінус $0,528$).

Таким чином, ми можемо зробити висновок про те, що як для благополучних сімей, так і для неблагополучних, найвагомішими сферами, що впливають на загальний рівень їхньої задоволеності шлюбом, є саме сфери виховання дітей та виконання батьківських функцій, формування та розподілу сімейного бюджету, а також взаємодії з родичами й друзями, тобто проблема

зовнішніх кордонів сім'ї. Значущих кореляційних зв'язків задоволеності шлюбом із розумінням, емоційним тяжінням та автономією виявлено не було.

Далі, кореляційний аналіз встановив наявність кореляційних зв'язків між особливостями спілкування і поведінкою в конфліктних ситуаціях у подружжя з низьким рівнем задоволеності шлюбом.

Кореляційний аналіз встановив значущі взаємозв'язки між параметрами спілкування подружжя одне з одним і найбільш конфліктними сферами в сім'ї. Що менше конфліктує подружжя з приводу порушення рольових очікувань одне від одного, що більше реальний партнер відповідає очікуванням, то вищим є взаєморозуміння у партнерів ($r = \text{мінус } 0,518$). Також зниження конфліктності з приводу рольових очікувань сприяє підвищенню легкості спілкування між подружжям ($r = \text{мінус } 0,633$). Зменшення неузгодженості між подружжям щодо норм поведінки сприяють підвищенню легкості спілкування ($r = \text{мінус } 0,518$) і формуванню подібних поглядів на різні аспекти життєдіяльності ($r = \text{мінус } 0,528$).

Зазначимо, що в сім'ях із низьким рівнем задоволеності шлюбом питання, пов'язані з вихованням дітей, фінансовим благополуччям сім'ї, також є актуальними, що впливають на ступінь добробуту подружніх стосунків. Однак у цій групі на задоволеність шлюбом мають більший вплив наявність спільних символів у спілкуванні та взаємодії членом сім'ї, а також схожість у поглядах подружжя на навколишній світ, інших людей, самих себе. Чинник взаєморозуміння в цій групі відходить на другорядне місце, взаємодіє із задоволеністю шлюбом непрямым чином.

2.3. Рекомендації щодо гармонізації міжособистісних взаємин у шлюбі

Відповідно до емпіричного завдання нашого дослідження ми розробили рекомендації для роботи психолога-консультанта. Ці рекомендації спрямовані на вирішення таких завдань:

1. створення інформаційного поля для отримання знань про види, динаміку і способи вирішення конфліктів;
2. формування комунікативних умінь (уміння бачити і визначати захисні механізми, визначати природу конфлікту, що їх породив);
3. рефлексія та усвідомлення власних стратегій поведінки в конфлікті;
4. вироблення власних конструктивних сімейних установок;
5. усвідомлення особистісної значущості отриманих змін.

Згідно з теоретичними уявленнями про корекцію сімейних стосунків, є підстави вважати, що ефективною формою проведення подібного роду психологічної роботи є психологічний тренінг.

У таблиці 4 представлено тематичний план рекомендованого тренінгового заходу. Цей тренінг призначений для формування подружніх стосунків, для вирішення наявних у парі конфліктів, а також інших проблем, які можуть виникнути в подружньому житті.

Тренінг націлений на людей, які мають намір вступити в шлюб, а також на те подружжя, яке має великий стаж сімейного життя. Але водночас у них існують проблеми, які налагодити самотійно не виходить. Цей тренінг представлений кількома блоками, кожен з яких можна використовувати як окремо, так і разом, також велика частина вправ може бути реалізована не тільки під час групових занять, а й індивідуальних.

Таблиця 2.4.

Тематичний план психологічного тренінгу

Назва заняття	Короткий зміст	Завдання
Заняття 1. Знайомство	Знайомство. Що таке сім'я? Мій ідеал. Шкала стосунків. Шкала емоцій. Подружнє щастя	Познайомити учасників тренінгу та обговорити деякі питання сімейних взаємин

Заняття 2. Формування образу "Я"	Хто я такий? Мій характер. За що мене цінують? Три образи. Своє місце	Дати можливість учасникам тренінгу оцінити себе за допомогою метафор; навчити виявляти "Я-концепцію" та її зв'язок з оточуючими людьми; розвинути вміння бачити себе очима інших і розуміти тих, хто оточує.
Заняття 3. Визначення сімейних цінностей	Що таке сім'я? Сімейні цінності. Історія родини	Стимулювати роздуми про сімейні цінності та обговорення їхньої значущості в родинному колі; продемонструвати унікальність даної сім'ї серед інших родинних союзів, пробудити почуття гордості нею.
Заняття 4. Усвідомлення сімейних ролей	Сімейні стереотипи. Жива картина сім'ї. Нав'язані моделі сімейної поведінки. Сімейна взаємодопомога.	Допомогти побачити залежність поведінки від очікувань інших людей; усвідомити вплив доміантної думки, упереджень, заздалегідь ухвалених рішень на моделі поведінки, що проявляються в сімейному житті; дати змогу подружжю поглянути на свій шлюб і побачити його й одне одного по-новому, стимулювати відкрите й чесне обговорення своїх бажань і прагнення до змін та оновлення; відмовитися від негативного сприйняття партнера, допомогти учасникам подолати внутрішні бар'єри, страх і невпевненість перед змінами; змінити стереотипи сприйняття одне одного.
Заняття 6. Вирішення сімейних конфліктів	Чорно-біле кіно. Співпраця без конфліктів. Співпраця в конфлікті. Руйнівні переживання Неприємні наслідки	Усвідомити важливість певних якостей характеру для створення сприятливої сімейної атмосфери; потренуватися у свідомому

		встановленні та знятті "блоків комунікації", читанні невербальних ознак "закритої та відкритої" міжособистісної взаємодії; розширити діапазон комунікативних можливостей, посилити здатність до емпатичного співпереживання; посилити емоційні реакції; навчати навичкам концентрації уваги на партнері; тренувати вміння давати "зворотній зв'язок" партнеру.

Тренінг може посприяти набуттю навичок, які допоможуть вирішувати різні конфліктні ситуації, пов'язані з незадоволеністю наявних у подружжя потреб та очікувань: потреби в цінності та значущості власного "Я"; сексуально-еротичних потреб подружжя; потреби одного або обох з подружжя у позитивних емоціях; потреби в розподілі бюджету, утриманні сім'ї, внеску кожного з партнерів у матеріальне забезпечення; потреби у взаємодопомозі, взаємопідтримці, у співпраці з питань розподілу праці в сім'ї, ведення домашнього господарства, тощо.

Висновки до розділу II

1. Метою емпіричного дослідження було виявлення особливостей взаємодії подружжя та їхньої задоволеності шлюбом. Використовувалися методики 1) опитувальник "Спілкування в сім'ї" (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман); 2) опитувальник "Розуміння, емоційне тяжіння, авторитетність" (А.Н. Волкова, модифікація В.І. Слепкова); 3) методика "Характер взаємодії подружжя у конфліктних ситуаціях" (А.М. Слепкова). Слепкова); 3) методика "Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях" (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман); 4) опитувальник задоволеності шлюбом (В.В. Столін, Г.П. Бутенко, Т.Л. Романова).

2. У результаті емпіричного дослідження було отримано результати. Більшість подружжя, яке брало участь у дослідженні, сприймає свій шлюб і сімейні взаємини радше як благополучні. Тобто подружжя не заперечує наявність труднощів у взаєморозумінні та стосунках, конфліктів, проте все одно шанобливо ставляться до свого шлюбу, відзначають достоїнства партнера, повноцінність життя у шлюбі.

Подружжя, яке сприймає свій шлюб як не благополучний, оцінює свій шлюб як невдалий. Це виражається у відчутті того, що все в шлюбі "приїдається", зокрема й сексуальні стосунки, у тому, що реальний шлюб не відповідає тому, що від нього очікували, подружжя не отримує одне від одного необхідної емоційної підтримки, часто замислюється про розлучення.

Спілкування в сім'ї з високим рівнем задоволеності шлюбом викликає позитивні емоції, відсутні розбіжності з багатьох ключових сфер життя, вони діляться переживаннями, розповідають щось важливе про себе. Подружжя з низьким ступенем задоволеності шлюбом дуже часто приховує від своїх партнерів якісь важливі сторони та події свого життя, не ділиться своїми переживаннями і тривогами, з труднощами воліє справлятися самотійно, навіть якщо вони стосуються здоров'я, фізичного стану. Відмінності в особливостях спілкування в сім'ях із різним ступенем благополуччя були підтверджені порівняльним аналізом.

Емоційне тяжіння, виражене в прагненні подружжя спілкуватися і проводити час одне з одним, мати спільні інтереси, більшою мірою наявне в благополучних сім'ях. Також у цих сім'ях партнери більшою мірою ставляться один до одного шанобливо, приймають індивідуальність іншого.

У сім'ях із низьким рівнем задоволеності шлюбом найконфліктнішими є сфери виховання дітей, ставлення до грошей, проблеми стосунків із родичами та друзями, а також у разі неузгодження норм поведінки. У благополучних сім'ях негативізм у конфліктах викликають ситуації, пов'язані з проявом домінування одним із подружжя. Модель взаємодії подружжя з високим рівнем задоволеності шлюбом характеризується великою кількістю взаємозв'язків між різними параметрами й особливостями взаємодії. У цих сім'ях існують більші можливості регулювати подружні стосунки, поведінка подружжя є більш мобільною, характеризується більшою якісною своєрідністю.

Основними чинниками, що впливають на сприйняття подружнього благополуччя в цих сім'ях, є узгодженість обох з подружжя в питаннях виховання дітей, розподілу фінансів сім'ї, а також установлення й контроль зовнішніх меж сім'ї, які виражаються у стосунках із родичами та друзями.

У сім'ях із низьким рівнем задоволеності шлюбом питання, пов'язані з вихованням дітей, фінансовим благополуччям сім'ї, також є актуальними, що впливають на ступінь благополуччя подружніх стосунків подружжя. Однак у цій групі на задоволеність шлюбом мають більший вплив наявність спільних символів у спілкуванні та взаємодії членом сім'ї, а також схожість у поглядах подружжя на навколишній світ, інших людей, самих себе. Фактор взаєморозуміння в даній групі відходить на другорядне місце, взаємодії із задоволеністю шлюбом непрямым чином.

3. Тренінг може посприяти набуттю навичок, які допоможуть вирішувати різні конфліктні ситуації, пов'язані з незадоволеністю наявних у подружжя потреб та очікувань: потреби в цінності та значущості власного "Я"; сексуально-еротичних потреб подружжя; потреби одного або обох з подружжя у позитивних

емоціях; потреби в розподілі бюджету, утриманні сім'ї, внеску кожного з партнерів у матеріальне забезпечення; потреби у взаємодопомозі, взаємопідтримці, у співпраці з питань розподілу праці в сім'ї, ведення домашнього господарства, тощо.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження було зроблено наступні висновки:

1. Сім'я є досить складною соціальною системою. Насамперед, через різноплановість її передусім через різноплановість її членів за багатьма параметрами. Це, в першу чергу, біологічні характеристики, а також соціальні та професійні приналежності. У зв'язку з цим, список чинників, що впливають на задоволеність подружжя шлюбом, досить великий і його досить важко кластеризувати за більш загальними параметрами.

Тим не проте, в деяких роботах наводяться найважливіші показники, що виявляються в більшості подружніх пар і впливають на задоволеність їхнім шлюбом.

2. Особливості взаємодії чоловіків і жінок відображаються на емоційному рівні і відносно стабільному душевному стані (настрої) в сім'ї, психологічному стані. Шлюб створює умови для особистого щастя та особистісного розвитку кожного члена. Важливою основою шлюбу є любов. Сучасна соціальна психологія виділяє в любові три основні частини: емоційну, раціональну, характер. Консультуючи сімейні пари або партнерів, психологи часто стикаються з непорозуміннями і конфліктами через незнання та відмінності у психології чоловіків і жінок. Суспільство прагне стабільних та гармонійних відносин між подружжям.

3. Задоволеність шлюбом - це якийсь внутрішній суб'єктивний фактор, що являє собою оцінку кожним з подружжя як безпосередньо самого шлюбу, так і другого з подружжя зокрема. Ця оцінка спирається на той образ сім'ї, який склався до даного моменту у людини під впливом різного життєвого досвіду, всіляких подій, соціального і культурного оточення. При цьому, дослідники відзначають той факт, що не можна плутати поняття задоволеність шлюбом і стабільність шлюбу, оскільки навіть якщо обидва подружжя не задоволені своїм шлюбом, він може бути досить стійким і стабільним. І навпаки - задоволеність

шлюбом не забезпечує його стабільність.

4. Емпіричне дослідження було присвячене виявленню моделей взаємодії подружжя та їхньої задоволеності шлюбом. Використовувалися методики 1) опитувальник "Спілкування в сім'ї" (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман); 2) опитувальник "Розуміння, емоційне тяжіння, авторитетність" (А.Н. Волкова, модифікація В.І. Слепкова); 3) методика "Характер взаємодії подружжя у конфліктних ситуаціях" (А.М. Слепкова). Слепкова); 3) методика "Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях" (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман); 4) опитувальник задоволеності шлюбом (В.В. Столін, Г.П. Бутенко, Т.Л. Романова).

5. У результаті емпіричного дослідження було отримано результати. Більшість подружжя, яке брало участь у дослідженні, сприймає свій шлюб і сімейні взаємини радше як благополучні. Тобто подружжя не заперечує наявність труднощів у взаєморозумінні та стосунках, конфліктів, проте все одно шанобливо ставляться до свого шлюбу, відзначають достоїнства партнера, повноцінність життя у шлюбі.

Подружжя, яке сприймає свій шлюб як не благополучний, оцінює свій шлюб як невдалий. Це виражається у відчутті того, що все в шлюбі "приїдається", зокрема й сексуальні стосунки, у тому, що реальний шлюб не відповідає тому, що від нього очікували, подружжя не отримує одне від одного необхідної емоційної підтримки, часто замислюється про розлучення.

Спілкування в сім'ї з високим рівнем задоволеності шлюбом викликає позитивні емоції, відсутні розбіжності з багатьох ключових сфер життя, вони діляться переживаннями, розповідають щось важливе про себе. Подружжя з низьким ступенем задоволеності шлюбом дуже часто приховує від своїх партнерів якісь важливі сторони та події свого життя, не ділиться своїми переживаннями і тривогами, з труднощами воліє справлятися самотійно, навіть якщо вони стосуються здоров'я, фізичного стану. Відмінності в особливостях спілкування в сім'ях із різним ступенем благополуччя були підтверджені порівняльним аналізом.

Емоційне тяжіння, виражене в прагненні подружжя спілкуватися і проводити час одне з одним, мати спільні інтереси, більшою мірою наявне в благополучних сім'ях. Також у цих сім'ях партнери більшою мірою ставляться один до одного шанобливо, приймають індивідуальність іншого.

У сім'ях із низьким рівнем задоволеності шлюбом найконфліктнішими є сфери виховання дітей, ставлення до грошей, проблеми стосунків із родичами та друзями, а також у разі неузгодження норм поведінки. У благополучних сім'ях негативізм у конфліктах викликають ситуації, пов'язані з проявом домінування одним із подружжя. Модель взаємодії подружжя з високим рівнем задоволеності шлюбом характеризується великою кількістю взаємозв'язків між різними параметрами й особливостями взаємодії. У цих сім'ях існують більші можливості регулювати подружні стосунки, поведінка подружжя є більш мобільною, характеризується більшою якісною своєрідністю.

Основними чинниками, що впливають на сприйняття подружнього благополуччя в цих сім'ях, є узгодженість обох з подружжя в питаннях виховання дітей, розподілу фінансів сім'ї, а також установлення й контроль зовнішніх меж сім'ї, які виражаються у стосунках із родичами та друзями.

У сім'ях із низьким рівнем задоволеності шлюбом питання, пов'язані з вихованням дітей, фінансовим благополуччям сім'ї, також є актуальними, що впливають на ступінь благополуччя подружніх стосунків подружжя. Однак у цій групі на задоволеність шлюбом мають більший вплив наявність спільних символів у спілкуванні та взаємодії членом сім'ї, а також схожість у поглядах подружжя на навколишній світ, інших людей, самих себе. Фактор взаєморозуміння в даній групі відходить на другорядне місце, взаємодії із задоволеністю шлюбом непрямым чином.

6. Тренінг може посприяти набуттю навичок, які допоможуть вирішувати різні конфліктні ситуації, пов'язані з незадоволеністю наявних у подружжя потреб та очікувань: потреби в цінності та значущості власного "Я"; сексуально-еротичних потреб подружжя; потреби одного або обох з подружжя у позитивних

емоціях; потреби в розподілі бюджету, утриманні сім'ї, внеску кожного з партнерів у матеріальне забезпечення; потреби у взаємодопомозі, взаємопідтримці, у співпраці з питань розподілу праці в сім'ї, ведення домашнього господарства, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Взаємини у сім'ї: ідеал недосяжний, але шляхи відомі. 2022. URL: <https://alexus.com.ua/vzayemini-u-nij-ideal-nedosyazhnij-ale-shlyaxi-vidomi/#lwptoc11>
2. Відмінності між чоловічою і жіночою психологією. URL: <https://www.sens.lviv.ua/vidminnosti-mizh-cholovichoju-i-zhinochoju-psyhologiyeyu/>
3. Войтенко В. М. Поняття шлюбу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2012. С. 30–36.
4. Гармонія в сім'ї. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/4552-garmoniya-v-sim-i/>
5. Гендер у сім'ї, роботі, політиці. URL: <http://romny-bibl.edukit.sumy.ua/Files/downloadcenter/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%20%D1%83%20%D1%81%D1%96%D0%BC-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%20%281%29.pdf>
6. Григорчук Я., Горецька О. Гендерні особливості уявлень про майбутню модель сім'ї в юнацькому віці. *Траєкторія розвитку життєвих перспектив особистості в умовах сучасного освітнього простору* : Збірник матеріалів Всеукраїнської науковопрактичної інтернет-конференції (Бердянський державний педагогічний університет, 30 листопада 2021 року) / За заг. ред. доц. Т. Малихіної. Бердянськ : БДПУ, 2021. С. 13–18.
7. Гендерні ролі та стереотипи. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149243852.pdf>
8. Зінченко С. В. Гендерні особливості уявлення про сім'ю. The 5th International scientific and practical conference “Modern and global methods of the development of scientific thought” (October 25 – 28, 2022) Florence, Italy. International Science Group. 2022 С. 524–530.

9. Куберт Н., Мирончук Н. М. Психологічний клімат у сім'ї як визначальна умова формування культури взаємин дітей. Формування особистості в освітньо-виховному середовищі навчального закладу : проблеми і пошуки : збірник наукових праць / за заг. ред. канд. пед. наук, доцента Н. М. Мирончук. Житомир, 2014. С. 162–165.

10. Ляшенко Н. О. Подружні ролі в молодіжній сім'ї. *Український соціум*. 2007. С.16–23.

11. Поперечна Д. Жінка готує – чоловік заробляє: які гендерні стереотипи процвітають в українському суспільстві. 2021. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2021/03/4/244124/>

12. Потапчук Т. В. Сім'я – як одна із найголовніших цінностей у духовному розвитку особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. Випуск 30 : збірник наукових праць / за науковою ред. Академіка В. І. Бондаря. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. С. 154–158.

13. Права жінок та гендерна рівність. URL: <https://www.informationsverige.se/uk/omsverige/individens-rattigheter-och-skyldigheter/kvinnors-rattigheter-och-jamstalldhet/#:~:>

14. Психологічний клімат в сім'ї. URL: <https://gazette.com.ua/people/psikhologichnij-klimat-v-sim-ji.html>

15. Психологічний клімат у сім'ї та його вплив на відносини. 2021. URL: <https://presa.com.ua/psykholohiia/psikhologichnij-klimat-u-sim-ji-ta-jogo-vpliv-na-vidnosini.html>

16. Рева В. В. Формування відповідального ставлення до виконання гендерних ролей в сучасній українській родині. *Вісник студентського наукового товариства : збірник наукових праць студентів*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. С. 235–238.

17. Спілкування чоловіки і жінки: розписуємо по порядку. URL: <https://vabos.com.ua/spilkuvannya-choloviki-i-zhinki-rozpisuyemo-po-poryadku/>

18. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
19. Ушакова І. Психології сім'ї: конспект лекцій. Х.: НУЦЗУ, 2019. 90 с.
20. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 364 с.
21. Цільмак О. М. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі : навчально-наочний підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 266 с.
22. 7 Steps to Understanding the Importance of Communication in a Relationship. URL: <https://www.ourrelationship.com/7-steps-to-understanding-the-importance-of-communication-in-a-relationship/>
23. Seven Ways Couples Add Conflict to Conflict. URL: <https://centerstone.org/our-resources/health-wellness/7-ways-couples-add-conflict-to-conflict/>
24. Психологія сім'ї: підручник / за ред. В. М. Поліщука. Суми: Університетська книга, 2021. 248 с.
25. Олеся Анатолівна Столярчук Психологія сучасної сім'ї. Навчальний посібник 2015. 67 с.
26. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
27. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї [Текст] : навч. посіб. Вид. 2-ге, змін. та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 480 с.
28. Сова М. О. Психологія сім'ї: Навчальний посібник / М. О. Сова, С. О. Деніжна. К : 2014. 212 с.
29. Грицюк І.М. Методичні рекомендації «Психологія сім'ї» Луцьк : ПП Волинська Друкарня, 2022. 54 с.
30. Алексеєнко Т. Ф. Концептуалізація соціально-педагогічних основ сучасного сімейного виховання: дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2017. 573 с.
31. Горбаль Н. Причини розлучень під час війни та форми розірвання

- шлюбів. 2022. URL: https://arzinger.ua/press-center/publications/prichini_rozluchen_pid_chas_viyni_ta_formi_rozirv_annya_shlyubiv/
32. Ляшенко Н. О., Семке Н. М. Соціологія сім'ї : конспект лекцій для студентів спеціальності «Соціологія» у 2-х частинах. Ч. І. Сім'я як соціальний інститут Н.М. Семке. Харків : НТУ «ХПІ», 2018. 96 с.
33. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І.
34. Психологія молоді сім'ї: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с. РИБАК Г. І. Основи соціального захисту населення в Україні та регіонах. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/211007132.pdf>
35. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму. Київ, 2020. 275 с.
36. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
37. Дерєга В.В. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. 178 с.
38. Конституція України. Верховна Рада України. Законодавство : офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
39. Сімейний кодекс України. Верховна Рада України. Законодавство : офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
40. Family and child benefits. Social protection & human rights : офіційний вебсайт. URL: <https://socialprotection-humanrights.org>
41. Поліщук В. М. Психологія сім'ї: підручник. Суми: Університетська книга, 2021. 248 с.
42. Цільмак О. М. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі : навчально-наочний підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 266 с.
43. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навч. посіб. Вид. 2-ге, змін. Та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 480 с.

44. Потапчук Є.М. Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером : довідник сімейного психолога. Хмельницький : Видавництво «PolyLux design & print», 2020. 36 с.
45. Федоренко Р. П., Мушкевич М. І., Коширець В. В. Психологічне консультування та психотерапія: зміст, прийоми, технології: навч. посіб. Луцьк, Вежа-Друк, 2018. 300 с.
46. Федоренко Р. П., Мирослава І. М. Психологія молодії сім'ї: монографія. Вид. 2-ге, доповн. та змін. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 392 с.
47. Сова М.О. Психологія сім'ї: Навчальний посібник. К : 2014. 212 с.
48. Рішко Л. Вплив рольових очікувань на характер сімейного спілкування подружжя. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2016. Вип. 23. С. 147–149.
49. Хлопоніна Н. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 ; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007. 247 с.
50. Рішко Л. Вплив рольових очікувань на характер сімейного спілкування подружжя. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2016. Вип. 23. С. 147–149.
51. Хлопоніна Н. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 ; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007. 247 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальник «Спілкування в сім'ї»

Завдання розробки опитувача для аналізу особливостей спілкування між подружжям в потребах сімейного психологічного консультування поставили перед собою в середині 80-х рр. Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Є. М. Дубовська.

Основним завданням початкового етапу роботи над методикою стала проблема відбору специфічних характеристик, параметрів спілкування в сім'ї, які можна було б розглядати в якості основних шкал опитувача. Автори виходили з того, що спілкування як регулятор міжособистісних стосунків подружжя через багато своїх параметрів входить в характеристики, найбільшою мірою диференціюючі успішні і неуспіхи браки (сім'ї).

Наприклад, відсутність налагодженої системи міжособистісного спілкування в парі, швидше за все, свідчить про те, що цей шлюб невдалий. Дефіцит комунікативних зв'язків між подружжям негативно позначається і на їх дітях: у них гірше за відношення з батьками, вони менш товариські, важче адаптуються до різних соціальних ситуацій і так далі. Але які характеристики і параметри спілкування подружжя найтісніше пов'язані з успішністю в сімейному житті?

Для створюваного опитувача з схеми Р. Левиса і Дж.Спаніера автори відібрали чотири параметри, які, з одного боку, якнайповніше характеризують успішне міжособистісне спілкування подружжя, а з іншої — є цілком доступними для виміру за допомогою опитувальника.

Цими параметрами стали: схожість в поглядах; загальні символи; довірчість спілкування; взаєморозуміння. В процесі створення опитувальника до цих параметрів були додані ще два: психотерапевтичність спілкування та легкість спілкування.

Шкала психотерапевтичності сімейного спілкування характеризує, наскільки міжособистісне спілкування подружжя сприяє створенню комфортної і інтимної атмосфери в сім'ї. Шкала легкості спілкування показує, наскільки подружжю просто налагодити між собою контакт, почати і кінчити розмову, наскільки вільно почуває себе подружжя, спілкуючись один з одним.

Таким чином, опитувальник був складений з шести шкал. Остаточний варіант методики має 48 питань.

Інструкція. Дайте відповідь, будь ласка, на запропоновані нижче питання. Постарайтеся, щоб вибраний варіант відповіді якнайповніше відповідав саме Вашій точці зору на ситуацію, що склалася у Вашій сім'ї.

Ключ віднесення питань до шкал:

1. Довірчість спілкування — питання: а) 6, 23, 25, 39, 44; б) 10, 19, 30, 37, 47.
2. Взаєморозуміння між подружжям — питання: а) 4, 20, 31, 34, 36; б) 5, 8, 9, 16, 22.
3. Схожість в поглядах подружжя — питання: 1, 17, 21, 32, 42.
4. Загальні символи сім'ї — питання: 3, 11, 15, 40, 46.
5. Легкість спілкування між подружжям — питання: 2, 14, 26, 27, 48.
6. «Психотерапевтичність» спілкування — питання: 12, 28, 29, 41, 45.

У усіх питаннях, перед номером яких стоїть «+», першій альтернативі(А) приписується значення 4 бали, другою(Б) — 3 бали, третьою(В) — 2 бали, четвертою(Г) — 1 бал. Якщо перед номером питання стоїть «-», то першій альтернативі(А) приписується значення 1 бал, другий(Б), — 2 бали, третьою(В) — 3 бали, четвертою(Г) — 4 бали.

По кожній з шкал підраховується індекс, значення якого дорівнює середньому арифметичному відповідей питання, що входять в шкалу.

Методика «РЕА»

Методика РЕА: розуміння, емоційне тяжіння, авторитетність призначена для оцінки ступеня розуміння, емоційної привабливості та поваги партнерів у шлюбі.

Методика

1. Я легко читаю її (його) думки.

а) так

б) не знаю

с) ні

2. Я важко вгадую її (його) настрій.

а) так

б) не знаю

с) ні

3. Я розумію її (його) без слів.

а) так

б) не знаю

с) ні

4. Мені важко передбачити, як вона (він) поводитиметься в тій чи іншій ситуації.

а) так

б) не знаю

с) ні

5. Я добре знаю її (його) смаки та звички.

а) так

б) не знаю

с) ні

6. Мені важко передбачити її (його) думку з того чи іншого питання.

a) так

b) не знаю

c) ні

7. Я знаю, чого вона (він) хоче, чого прагне.

a) так

b) не знаю

c) ні

8. Мені здається, я погано її (його) розумію.

a) так

b) не знаю

c) ні

9. Вона (він) часто дивує мене вчинками, на які я від неї (нього) не чекав
(ла).

a) так

b) не знаю

c) ні

10. Я добре знаю її (його) переваги та недоліки.

a) так

b) не знаю

c) ні

11. Її (його) внутрішні переживання залишаються для мене загадкою.

a) так

b) не знаю

c) ні

12. Я знаю, на що вона (він) здатна (здатний), а на що – ні.

a) так

b) не знаю

c) ні

13. Я знаю, що для неї (нього) важливо у житті.

- a) так
- b) не знаю
- c) ні

14. Часто з'ясовується, що я невірно її (його) зрозумів.

- a) так
- b) не знаю
- c) ні

15. Мені важко сказати, що її (його) може засмутити чи порадувати.

- a) так
- b) не знаю
- c) ні

16. На мене благотворно діє просто її (його) присутність.

- a) так
- b) не знаю
- c) ні

17. Мені подобається слухати її (його) голос, дивитися на її (його)

обличчя.

- a) так
- b) не знаю
- c) ні

18. Мене дратують її (його) манери.

- a) так
- b) не знаю
- c) ні

19. У неї (нього) неприємне обличчя.

- a) так
- b) не знаю
- c) ні

20. Мені подобається спостерігати, як вона (він) ходить, працює, сидить.

a) так

b) не знаю

c) ні

21. Мені неприємні її (його) поцілунки, дотики, ласка.

a) так

b) не знаю

c) ні

22. Мені подобається її (його) сміх, посмішка.

a) так

b) не знаю

c) ні

23. Я тяжко переношу розлуку з нею (ним).

a) так

b) не знаю

c) ні

24. Щось у її (його) зовнішності мені явно не подобається.

a) так

b) не знаю

c) ні

25. Я часто критикую її (його) дії та висловлювання.

a) так

b) не знаю

c) ні

26. Часто вона (він) висловлює слушні та розумні думки.

a) так

b) не знаю

c) ні

27. Її (його) погляди на багато речей неприйнятні для мене.

a) так

b) не знаю

c) ні

28. Я дорожу її (його) думкою про мене.

a) так

b) не знаю

c) ні

29. Я пишаюся тим, що вона (він) мій друг.

a) так

b) не знаю

c) ні

30. Я рідко погоджуюсь з її (його) думками та оцінками.

a) так

b) не знаю

c) ні

31. Поряд з нею (ним) я почуваюся легко та розкуто.

a) так

b) не знаю

c) ні

32. У її присутності в мене піднімається настрій.

a) так

b) не знаю

c) ні

33. Поруч із нею (з ним) я легко втомлююся, дратуюсь, виходжу з себе.

a) так

b) не знаю

c) ні

34. Я готовий відкласти важливі справи, аби побути з нею поруч..

a) так

b) не знаю

с) ні

35. Часто в мене виникає бажання відпочити від неї (нього).

а) так

б) не знаю

с) ні

36. Я почуваюся краще, коли вона (він) відсутня.

а) так

б) не знаю

с) ні

37. Я знаходжу в ній (ньому) багато особистих переваг, за які я її (його)

поважаю як людину.

а) так

б) не знаю

с) ні

38. Серед моїх знайомих і близьких вона (він) – найавторитетніша для

мене людина.

а) так

б) не знаю

с) ні

39. Коли мені важко щось вирішити, я найчастіше раджуся з нею (з ним).

а) так

б) не знаю

с) ні

40. Вона (він) легко може мене переконати.

а) так

б) не знаю

с) ні

41. Я вважаю, що у неї (нього) добре працює голова.

а) так

b) не знаю

c) ні

42. Я цікавлюся тими книгами та фільмами, які справили на неї (нього)

враження.

a) так

b) не знаю

c) ні

43. Вона (він) цікава людина, я з нею (з ним) не сумую.

a) так

b) не знаю

c) ні

44. Іноді мені здається, що вона (він) недалеко людина.

a) так

b) не знаю

c) ні

45. У ній (в ньому) є такі якості, які я хотів би бачити у себе.

a) так

b) не знаю

c) ні

Методика «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях»

(Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман)

Методика представляє собою тест-опитувальник, який містить опис 32 ситуацій подружньої взаємодії, які носять конфліктний характер.

Як відповідь респондентам пропонується шкала можливих реакцій на певну ситуацію, в яку закладено дві ознаки: активність чи пасивність реакції і згоду або незгоду з партнером (стороною в конфлікті). Лівий полюс шкали - активне вираження незгоди, що не згідне нейтральне ставлення, пасивне вираження згоди і, нарешті, правий полюс - активне вираження згоди. Розподілам шкали приписуються значення в балах відповідно від "-2" до "+2".

Шкала відповідей:

-2: Категорично не згодна (не згоден) з тим, що він (вона) робить і говорить у даній ситуації; активно висловлюю незгоду і наполягаю на своєму.

-1: Не згодна (не згоден) з тим, що він (вона) робить і говорить у даній ситуації, демонструю своє невдоволення, але уникаю обговорення.

0: нічого не задумую, не висловлюю своє ставлення, чекаю подальшого розвитку подій.

1: загалом згоден (а) з тим, що говорить він (вона), але не вважаю за необхідне висловлювати своє ставлення.

2: повністю згоден (а) з тим, що він (вона) робить і говорить у даній ситуації, активно підтримую його (її) і схвалюю.

Тестовий матеріал для чоловіків (жінок)

Ви запросили своїх родичів у гості. Дружина (чоловік), знаючи про це, несподівано пізно повернулася (повернувся) додому. Вас це засмутило і після того як гості пішли Ви висловлюєте дружині (чоловікові) своє засмучення, а вона (він) не може зрозуміти причини невдоволення. Ви ...

Дружина (чоловік) давно обіцяла (обіцяв) зробити дещо по будинку і знову нічого не зробила. Ви ...

Ви довго стояли в черзі в магазині. Продавщиця весь час відволікалася, грубила покупцям. Коли підійшла Ваша черга, дружина (чоловік) на Ваш погляд, занадто різко стала (став) говорити з нею. Ви неприємно здивовані її тоном; Ви ...

Вже пізно, дитині пора лягати спати, але йому не хочеться, а дружина (чоловік) все-таки намагається відправити його в ліжко. Ви втручаєтеся і дозволяєте дитині пограти ще, кажучи, що завтра вихідний. Дружина (чоловік) наполягає на своєму. Ви ...

Ви домовилися вихідний провести вдома. Але несподівано Вам зателефонували батьки і покликали до себе. Ви відразу ж стали збиратися. Дружина (чоловік) залишилася (залишився) незадоволена тим, що порушилися Ваші спільні плани. Ви ...

У дружини (чоловіка) поганий настрій. Ви здогадуєтеся, що у неї (нього) неприємності на роботі, хоча вона (він) нічого не говорить. Ви намагаєтеся викликати її (його) на розмову, але вона (він) йде від бесіди.

Ви з дружиною (чоловіком) запрошені на день народження друга, грошей на подарунок недостатньо. Вам здається, що саме дружина (чоловік) в цьому місяці витратила надто багато грошей. Ви ...

Ваш друг ділиться з Вами і Вашою дружиною (чоловіком) своїми проблемами і переживаннями. Одне із зауважень Вашої дружини (чоловіка), на Ваш погляд, випадає із загального тону розмови і образливо для співрозмовника. Ви ...

Вам обом треба затриматися на роботі, і нікому побути з дитиною. Ви вважаєте, що Ваші справи важливіші, і дружина (чоловік) повинна (повинен) зробити це, але вона (він) не погоджується. Ви ...

Ви почали ремонт квартири. Несподівано виявилось, що ця затія обійдеться дорожче, ніж Ви припускали. Дружина (чоловік) з самого початку

скептично ставилася до Ваших планів, а тепер дуже сердита (сердитий) на Вас за непередбачені витрати. Ви ...

У Вас є улюблене заняття, дружина (чоловік) радить долучити до цього дитину. Ви ж вважаєте, що дитина буде Вам заважати, а дружина (чоловік) продовжує наполягати на своєму. Ви ...

Ви збираєтеся піти з дому у справах, а дружина (чоловік) хоче з Вами поговорити і незадоволена (незадоволений), що Ви відмовляєтеся затриматися хоча б на кілька хвилин. Ви ...

З юності у Вас залишилося безліч друзів-жінок (чоловіків). Ви з задоволенням спілкуєтеся з ними, вони заходять до Вас у гості. У дружини (чоловіка) ці візити викликають невдоволення. Ви ...

Ви зайшли до дружини (чоловіка) на роботу. Її (його) не виявилось на місці, і, поки Ви її (його) чекали, Вам явно вдалося завоювати симпатії її (його) колег-жінок (чоловіків) . Вас здивувала негативна реакція дружини (чоловіка). Ви ...

Вам здається, що дружина (чоловік) періодично не так на те витрачає гроші, ось вона купила непотрібну, на Ваш погляд, річ, але дружина (чоловік) вважає, що вона необхідна в будинку. Ви ...

Ви просите дружину (чоловіка) допомогти дитині підготувати уроки, бо самі гірше знайомі з цим предметом, а вона (він) продовжує займатися своєю справою і відсилає дитину до Вас, кажучи, що їй (йому) ніколи. Ви ...

Останнім часом на роботі Ви багато спілкуєтеся з одною (одним) з Ваших співробітниць (співробітників). Ви часто телефонуєте один одному, згадуєте про неї (нього) в розмовах з дружиною (чоловіком). Їй (йому) це явно неприємно. Ви ...

Ви випадково зустрілися зі своїм старим приятелем (подругою), розговорилися з ним (нею), і він (вона) умовив (умовила) Вас зайти до нього (неї) додому. Ви пробули з ним (нею) весь вечір і пізно повернулися додому. Дружина

(чоловік) турбувалася (турбувався) і, коли Ви повернулися, висловила (висловив) Вам своє невдоволення. Ви ...

За кілька днів до зарплати знову виникла розмова про те, що грошей не вистачає. Дружина (чоловік) вважає, що Ви недостатньо робите для забезпечення сім'ї. Ви ...

Ви провели вечір з новими друзями, які подобаються дружині (чоловіку), але Вам не дуже симпатичні. На Ваш погляд, з ними було нуднувато, але Ви намагалися цього не показувати. По дорозі додому дружина (чоловік) несподівано висловила (висловив) своє невдоволення тим, як Ви поводитися з її (його) друзями. Ви ...

Ваша (ваш) дружина (чоловік) збирається до своїх старих друзів у гості. Вам хотілося б піти з нею (ним), але вона (він) не пропонує цього. Ви

У Вас є улюблене захоплення, якому Ви приділяєте вільний час, дружина (чоловік) не розділяє цього інтересу, навіть висловлює відкрите невдоволення. Ви ...

Дружина (чоловік) покарала (покарав) дитину, але Вам здається, що провина не настільки серйозна, і Ви починаєте грати з дитиною. Дружина (чоловік) незадоволена цим. Ви ...

На виїзді Вас познайомили з привабливим чоловіком (жінкою). Ваша (ваш) дружина (чоловік) протягом усього вечора сиділа (сидів) поруч з ним (нею), танцювала (танцював) тільки з ним (нею) і про щось жваво розмовляла (розмовляв). Вас це зачепило. Ви ...

Ви збираєтеся провести неділю вдома, але виявляється, що дружина (чоловік) обіцяла (обіцяв) друзям відвідати їх. Вам дуже не хочеться йти. Ви ...

Ви розповіли другу (подрузі) про Ваші сімейні проблеми, дружина (чоловік) дізналася (дізнався) про це і була (був) дуже незадоволена (незадоволений), оскільки вважає, що не варто розповідати всім і кожному про подібні речі. Ви ...

Дружина (чоловік) давно просила (просив) Вас полагодити праску. Сьогодні вона (він) хотіла (хотів) нею скористатися, але він виявився зламаним. Вона (він) висловила Вам своє невдоволення, незважаючи на те, що знає, що Вам було ніколи. Ви ...

Знайома (знайомий) Вашої родини вже не в перший раз підвела (підвів) Вас, і Ви вважаєте, що їй (йому) необхідно висловити своє невдоволення відкрито. Дружина (чоловік) каже, що не варто надавати цьому великого значення. Ви ...

У Вас поганий настрій, і Вам хочеться поговорити з дружиною (чоловік) і поділитися своїми переживаннями і сумнівами з нею (ним), але вона (він) не помічає Вашого стану і відповідає, що поговорити можна пізніше, а зараз їй (йому) ніколи. Ви ...

Приятелька (друг) дружини (чоловіка) зателефонувала (зателефонував) і попросила (попросив) Вас передати дружині (чоловіку) дещо, як тільки та (він) повернеться додому. У Вас було багато справ, і Ви згадали про це тільки пізно ввечері. Дружина (чоловік) була (був) дуже незадоволена (незадоволений) і різко сказала (сказав), що Ваша необов'язковість ставить її (його) в незручне становище вже не в перший раз.

Увечері Ви збираєтеся разом з дружиною (чоловіком) дивитися телевізор, проте Ваші інтереси перетинаються - Вам хочеться дивитися передачі за різними програмами. Кожен з Вас наполягає на своєму. Ви ...

Ви обговорюєте плани спільного відпочинку з друзями, і дружина (чоловік) несподівано починає різко виступати проти будь-якого Вашого пропозиції. Ви ...

Вивчення конфліктів у подружніх парах дозволило авторам методики виділити 8 сфер, в яких найчастіше відбуваються сутички:

Проблеми відносин з родичами і друзями: 1, 5, 8, 20;

Питання, пов'язані з вихованням дітей: 4, 11, 16, 23;

Прояв прагнення до автономії: 6, 18, 21, 22;

Порушення рольових очікувань: 2, 12, 27, 29;

Неузгодженість норм поведінки: 3, 26, 28, 30

Прояв домінування одним із подружжя: 9, 25, 31, 32;

Прояв ревнощів: 13, 14, 17, 24;

Розбіжності у ставленні до грошей: 7, 10, 15, 19.

Крім того, ситуації можуть бути розділені на дві групи по підставах "винного в конфлікті". Слово "вина" взято в лапки, тому що мова йде не про реальну винну (яку часто взагалі важко виявити), а про привід до сварки:

в ситуаціях № 4, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 18, 19, 22, 23, 26, 27, 31 більшою мірою у виникненні конфлікту "винен" респондент;

в ситуаціях № 1, 2, 3, 6, 7, 8, 12, 15, 16, 20, 21, 24, 25, 28, 29, 32 такий привід дав чоловік (дружина).

Обробка та інтерпретація результатів тесту

Результати досліджень отримують шляхом розрахунку загального значення (середнє арифметичне по кожному блоку).

Значення індексів змінюються від -2 до 2. Негативне значення індексу говорить про негативну реакцію респондента в конфліктних ситуаціях, позитивні - про позитивні реакції. Значення, близькі до 1 (або до -1) підкреслюють пасивний характер поведінки при сімейних непорозуміннях, а близькі до 2 (або до -2) говорять про активну позицію в даній ситуації.

Отримані результати дають можливість говорити і про загальний рівень конфліктності в парі. Чим ближче значення загального індексу до -2, тим більше конфліктний характер носить взаємодія подружжя.

Опитувальник задоволеності шлюбом (В.В. Столін, Г.П. Бутенко, Т.Л. Романова)

Тест-опитувальник задоволеності шлюбом (ОУБ), розроблений В. В. Сталіним, Т. Л. Романовою, Г. П. Бутенко, призначений для експрес-діагностики ступеня задоволеності-незадоволеності шлюбом, а також ступеня узгодження-неузгодженості задоволеності шлюбом у тієї чи іншої соціальної групи.

Опитувальник є одновимірну шкалу, що складається з 24 тверджень, що відносяться до різних сфер: сприйняття себе і партнера, думки, оцінки, установки і т.д. Кожному твердженню відповідають три варіанти відповіді. Випробуваному пропонується уважно прочитати кожне твердження і вибрати один з трьох варіантів, намагаючись уникати проміжних відповідей типу "важко сказати", "важко відповісти" і т.п.

Тестовий матеріал

1. Коли люди живуть так близько, як це відбувається в сімейному житті, вони неминуче втрачають взаєморозуміння і гостроту сприйняття іншої людини.

а) вірно; б) не впевнений; в) невірно.

2. Ваші подружні відносини приносять вам:

а) швидше занепокоєння і страждання; б) важко відповісти; в) швидше радість і задоволення.

3. Родичі та друзі оцінюють ваш шлюб:

а) як удалий; б) щось середнє; в) як невдалий.

4. Якщо б ви могли, то:

а) ви б багато що змінили в характері вашого чоловіка (вашої дружини); б) важко сказати; в) ви б не стали нічого змінювати.

5. Одна з проблем сучасного шлюбу в тому, що все приїдається, в тому числі і сексуальні відносини.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

6. Коли ви порівнюєте вашу сімейне життя із сімейним життям ваших друзів і знайомих, вам здається:

а) що ви найнещасніші інших; б) важко сказати; в) що ви щасливіші інших.

7. Життя без сім'ї, близької людини - занадто дорога ціна за повну самостійність.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

8. Ви вважаєте, що без вас життя вашого чоловіка (вашої дружини) була б неповноцінною.

а) так, вважаю; б) важко сказати; в) ні, не вважаю.

9. Більшість людей в якійсь мірі обманюються у своїх очікуваннях щодо шлюбу.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

10. Тільки безліч різних обставин заважає подумати вам про розлучення.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

11. Якби повернувся час, коли ви одружувалися, то вашим чоловіком (вашою дружиною) міг би стати:

а) хто завгодно, тільки не теперішній чоловік (дружина); б) важко сказати; в) можливо, що саме теперішній чоловік (дружина).

12. Ви пишаєтеся, що така людина, як ваш чоловік (ваша дружина), поруч з вами.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

13. На жаль, недоліки вашого чоловіка (дружини) часто переважають його (її) гідності.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

14. Основні перешкоди для щасливого подружнього життя криються: а) швидше за все в характері вашого чоловіка (вашої дружини);

б) важко сказати; в) швидше у вас самих.

15. Почуття, з якими ви одружилися: а) посилися; б) важко сказати; в) ослабли.

16. Шлюб притупляє творчі можливості людини, а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

17. Можна сказати, що ваш чоловік (ваша дружина) володіє такими перевагами, які компенсують його (її) недоліки.

а) вірно; б) щось середнє; в) невірно.

18. На жаль, у вашому шлюбі не все гаразд з емоційною підтримкою один одного.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

19. Вам здається, що ваш чоловік (ваша дружина) часто робить дурниці, говорить невлад, недоречно жартує.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

20. Життя в сім'ї, як вам здається, не залежить від вашої волі, а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

21. Ваші сімейні відносини не внесли в життя того порядку і організованості, яких ви очікували.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

22. Не подобається ті, хто вважає, що саме в сім'ї людина найменше може розраховувати на повагу.

а) згоден; б) важко сказати; в) не згоден.

23. Як правило, суспільство вашого чоловіка (вашої дружини) доставляє вам задоволення.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

24. По правді сказати, у вашій подружнього життя немає і не було жодного світлого моменту.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

КЛЮЧ

1в, 2в, 3а, 4в, 5в, 6в, 7а, 8а, 9в, 10в, 11в, 12а, 13в, 14в, 15а, 16в, 17а, 18в, 19в, 20в, 21в, 22а, 23а, 24в.

За відповідь, що співпадає з ключем, нараховується 2 бали; за проміжну відповідь (варіант "б") - 1 бал; за відповідь, який не збігається з ключем, - 0 балів. Далі підраховується сумарний бал по всіх відповідях. Можливий діапазон - від 0 до 48 балів. Високий бал говорить про задоволеність шлюбом.

Норми

Відмінності між середніми значеннями для розводящихся пар і благополучних достовірні за t -критерієм Стюдента ($t = 10,835$) на рівні значущості 0,01.

Довірчі інтервали з коефіцієнтом 0,95 для середніх сумарних балів рівні:

- для розводящихся (20, 76; 23, 36);
- для благополучних (30, 92; 33, 34).

За критерієм Фішера можна вважати рівними дисперсії обох вибірок з рівнем значущості 0,05.

Для практичного використання норм тесту ОУБ зручно взяти цілочисельні значення середніх і дисперсій з їхніх довірчих інтервалів. Будемо вважати, що x (n) = 32, ax (p) = 22, при цьому їх середні квадратичні відхилення рівні 8.

Тоді, враховуючи нормальність отриманих розподілів, можна побудувати зручну таблицю для проведення експрес-діагностики випробуваного за його сумарним балом.

Вся вісь сумарних балів тесту розбивається на сім категорій:

- 0-16 балів - абсолютно неблагополучні;
- 17-22 балів - неблагополучні;
- 23-26 балів - скоріш неблагополучні;
- 27-28 балів - перехідні;
- 29-32 балів - скоріш благополучні;
- 33-38 балів - благополучні;
- 39-48 балів - абсолютно благополучні.

Результати порівняльного аналізу характеру взаємодії подружжя в
конфліктних ситуаціях у сім'ях із різним ступенем благополуччя

Шкали опитувальника	Благополучні сім'ї	Неблагополучні сім'ї	U-емпіричне	Рівень значущості
Проблеми стосунків із родичами та друзями	+0,76	-0,31	162,5	0,01
Питання, пов'язані з вихованням дітей	+1,28	-1,06	19	0,01
Прояв прагнення до автономії	+0,64	+0,35	356,5	-
Порушення рольових очікувань	+0,53	+0,56	388	-
Неузгодженість норм поведінки	+0,62	-0,34	179,5	0,01
Прояв домінування одним із подружжя	-0,13	+0,67	242,5	0,01
Прояв ревнощів	+0,35	+0,37	434	-
Розбіжності у ставленні до грошей	+1,16	-0,83	42	0,01

Кореляційний аналіз між різними аспектами сімейних взаємин у благополучних сім'ях

Аспекти сімейних взаємин	Задоволеність шлюбом	Розуміння	Емоційне тяжіння	Авторитетність
Довірливість спілкування	0,615			
Взаєморозуміння між подружжям	0,669			
Подібність у поглядах подружжя		0,512		
Спільні символи сім'ї				
Легкість спілкування між подружжям				
Психотерапевтичність спілкування	0,538			
Проблеми стосунків із родичами та друзями	- 0,727			
Питання, пов'язані з вихованням дітей	- 0,662			
Прояв прагнення до автономії				
Порушення рольових очікувань				
Неузгодженість норм поведінки				

Прояв домінування одним із подружжя	0,516			
Прояв ревнощів				
Розбіжності у ставленні до грошей	- 0,561			

